



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hannah Nilsson

Underförstådd garanti

Examensarbete
30 högskolepoäng

Sacharias Votinius

Förmögenhetsrätt

Vårterminen 2012

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och problemformulering	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	10
2 GARANTIER	12
2.1 Allmänt	12
2.2 Begreppet garanti	12
2.3 Garantiansvar i förhållande till culpaansvar	14
2.4 Regleringen i köplagen	15
2.5 I konsumentförhållanden	17
2.5.1 Allmänt	17
2.5.2 EU	17
2.5.3 Konsumentköplagen	19
2.6 Köp av fast egendom	22
2.7 Produktansvar	23
2.8 Garantier i marknadsföring	24
2.9 Olika typer av garantier	26
2.10 Sammanfattning	28
3 GRÄNSOMRÅDET TILL GARANTIANSVAR	29
3.1 När ordet garanti inte används	29
3.2 Enuntiation	29

3.3	Fingerad utfästelse	31
3.4	Sammanfattning	32
4	UNDERFÖRSTÅDD GARANTI- KITERIER ENLIGT PRAXIS34	
4.1	Allmänt	34
4.2	Yrkesmässighet	34
4.3	Skydd för den med underlägsen ställning	36
4.4	Säljaren var medveten om vad köparen ville ha	37
4.4.1	Avvikelse från köparens uttalade krav	37
4.4.2	Avvikelse från vad säljaren måste ha förstått att köparen ville ha	39
4.5	Uppgift av stor betydelse för avtalet	41
4.5.1	Allmänt	41
4.5.2	När grundläggande förutsättningar för avtalet brister	42
4.6	Undantag från den underförstådda garantins kriterier	44
4.6.1	Allmänt	44
4.6.2	Livsmedel	45
4.6.3	Köp av levande djur	45
4.6.4	Tidsgarantier	46
5	AVSLUTNING OCH SLUTSATSER	49
5.1	Den underförstådda garantins kriterier	49
5.2	Föreligger en underförstådd garanti? Moment som försvårar bedömningen	49
5.3	Ställs olika krav beroende på om garantin lämnats till konsument eller näringsidkare?	52
5.4	Varför används underförstådda garantier?	53
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	55
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	58

Summary

What happens if someone does not act according to the contract is often regulated under the title *guarantee* in (at least Swedish) contracts.

Depending on how the guarantee paragraph is written and in what way the object of the contract differ from what is agreed, the consequence might be anything from no responsibility at all or a liability that includes compensation for all losses caused by the break of contract. Therefore, how the guarantee is expressed and its extension has a great economical impact.

Frequently, it appears that a clearly expressed guarantee is missing. It raises the question if a guarantee nevertheless can exist, if the situation can be interpreted as if there is an *implied guarantee*? This essay aims at finding and analyzing what characterizes the implied guarantee that can be found in precedents from the courts.

The result consists of four common traits of character that has been frequently recurrent in the cases that has been in trial. The first concerns *professionalism*, that a buyer must be able to trust a recommendation from someone with special qualifications within the relevant field or who otherwise conducts professional activity. Closely connected to the advantage following the knowledge of a professional, there seems to be a tendency to protect consumers or others in an *inferior position*, as being the weaker part in negotiations before entering into contract and with limited possibilities to control the object of the contract. Another strong argument that frequently appears is that *the seller was aware of what the buyer wanted*, but still did not perform according to the emphasized requirements, or entered into the contract though must have suspected that the object of contract did not fulfill the requirements of the buyer. Finally, it seems that it also can be taken into consideration if *the data was of great importance for the contract*, referring primarily to differences compared to fundamental characteristics that must have been presumed by both parties.

It also seems to be of importance that a professional trader and a consumer don't have the same potential when it comes to inspecting the object of contract, which makes the court demand more of the professional than the consumer.

Occasionally, the court is skeptic to constructing an implied guarantee. In cases concerning infected food and purchase of animals, the court has clearly positioned itself against implied guarantees. They also seem to doubt the construction concerning guarantees of time. Why this construction sometimes is not appropriate is fairly unclear, maybe an ethical perspective sometimes makes implied guarantees inappropriate.

Critical voices have been raised within the legal literature, saying that the assessment seems discretionary and unpredictable. Considering the economical consequences for the individual human being that might follow the result of the assessment, this is unfortunate. A clarification from the court is therefore desirable, including information regarding within what fields it is correct to find implied guarantees and exactly what it is that sometimes makes the court consider an implied guarantee being a fiction.

Why the construction with implied guarantees are still being used is probably because it's a desirable complement to the legislation, making it possible to put the cost for the damage on the party according to what seems most fair. If this is the purpose with the implied guarantee, it's hard to create predictability, since the opportunity for the court to make an assessment depending on what seems most fair in the case then will disappear. If the problem is to be solved through legislation, it would probably be necessary with a general clause, since great flexibility is needed to achieve reasonable results. The absence of a single law regulating guarantees would probably make this more difficult though.

Sammanfattning

Vad som händer om någon inte presterar i enlighet med avtalet regleras ofta under rubriken *garanti* i avtalet. Beroende på hur garantibestämmelsen utformats och på vilket sätt avtalsobjektet avviker från vad som avtalats, kan konsekvensen bli allt från inget ansvar alls, till ett ansvar som innefattar även kompensation för indirekt förlust. Garantiers utformning och omfattning har därför stor ekonomisk betydelse.

Många gånger saknas dock en uttrycklig garanti, och frågan uppkommer därför om någon garanti ändå kan anses ha varit för handen, kan situationen tolkas som att en *underförstådd garanti* förelåg? Uppsatsen syftar till att just finna och analysera de kriterier för den underförstådda garantin som återfinns i domstolspraxis.

Resultatet består av fyra kriterier, som varit frekvent återkommande i de mål som prövats. Det handlar om *yrkesmässighet*, att en köpare ska kunna förlita sig på rekommendationer från den som har specialkompetens på området eller som i övrigt bedriver yrkesmässig verksamhet. Närliggande den yrkesmässiges kunskapsmässiga överläge tycks också finnas ett skyddsperspektiv i förhållande till konsument eller annan med *underlägsen ställning* som inte har samma position vid avtalsförhandling eller möjlighet att kontrollera avtalsobjektet. Ett annat starkt argument som ofta förekommer är att *säljaren har varit medveten om vad köparen ville ha* men ändå inte har presterat i enlighet med dessa särskilt betonade krav, eller som annars har ingått avtalet trots att denne måste ha förstått att avtalsobjektet inte uppfyller köparens önskemål. Slutligen verkar det också kunna vägas in om *uppgiften var av stor betydelse för avtalet*, vilket främst syftar till avvikelser från fundamentala egenskaper som måste ha förutsatts av båda parterna.

Näringsidkares och konsumenters olika möjligheter att agera och kontrollera avtalsobjektet tycks vidare beaktas, så att högre krav ställs på en näringsidkare än på en konsument.

Ibland finns en skepsis från domstolens sida mot att tolka in en underförstådd garanti. I mål som avser smittat livsmedel och köp av levande djur har domstolen tydligt tagit avstånd från tanken på underförstådd garanti. De tycks även vara tveksamma avseende tidsgarantier. Varför konstruktionen ibland inte anses vara passande är något oklart, kanske talar etiska argument ibland emot intolkande av garantier.

Kritik har kommit från vissa håll i doktrinen, där det har framförts att bedömningen verkar godtycklig och är oförutsebar. Med tanke på vilka ekonomiska konsekvenser utfallet av bedömningen kan ha för individen i det enskilda fallet, är detta beklagligt. Ett klagande från domstolens sida hade därför varit önskvärt, med information om när intolkandet av en underförstådd garanti är korrekt och vad det egentligen är som gör att en underförstådd garanti ibland enligt domstolen framstår som en fiktion.

Varför konstruktionen med underförstådda garantier ändå används beror troligen på att det är önskvärt att kunna komplettera lagstiftningen, för att kunna skydda den skadelidande parten i de fall det uppfattas som rättvisare att låta den andra parten stå för skadan. Är detta syftet med den underförstådda garantin, är det svårt att skapa någon förutsebarhet eftersom domstolens möjlighet att göra en bedömning utifrån vad de finner mest rättvist i det enskilda fallet då försvinner. Skulle problemet lösas genom lagstiftning beträffande underförstådda garantier skulle det nog vara nödvändigt med en generalklausul, då stor flexibilitet torde krävas för att uppnå rimliga resultat. Att ingen samlad lagstiftning finns vad gäller garantier hade dock försvårat detta.

Förkortningar

AVLK	Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden
HD	Högsta domstolen
JB	Jordabalk (1970:994)
KKL	Konsumentköplag (1990:932)
KtjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
KöpL	Köplagen (1990:931)
MD	Marknadsdomstolen
MFL	Marknadsföringslag (2008:486)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PAL	Produktansvarslag (1992:18)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SkL	Skadeståndslag (1972:207)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

En säljare kan genom en garanti åta sig ansvar exempelvis för fel eller skador som uppstår. Denna garanti kan ta sig olika former. Den kan vara uttrycklig, vilket kanske är normalfallet.¹ Diskussion kan då uppstå om exempelvis garantins omfattning eller när ett fel har uppkommit.²

En garanti kan också vara underförstådd, vilket är tyngdpunkten i det här arbetet. Att garantin är underförstådd innebär att förhållandena vid köpet var sådana att en garanti bedöms ha funnits även då den kanske endast tog sig uttryck i mer allmänna uppgifter.³ Det kan också handla om en egenskap som är så pass grundläggande att någon diskussion om saken ifråga inte var nödvändig för att en garanti skulle anses föreligga. Vad beträffar underförstådda garantier, i förhållande till uttryckliga, blir tvistefrågan normalt huruvida någon garanti alls har lämnats,⁴ då den underförstådda garantin i förhållande till den uttryckliga kan ses som en utvidgning av garantibegreppet. Denna utvidgning tycks i lagtext och praxis ha växt fram under 1960- och 70-talet. I förslaget till den nuvarande jordabalken talas om att tidigare rätt som reglerar köp av fastighet krävt att en utfästelse för att vara giltig ska ha funnits uttrycklig i köpehandlingen.⁵ Genom förslaget tillkom sedermera utrymme för ansvar för avvikelser från normal standard, även egenskaper som inte alls uppmärksammats vid avtalets ingående samt för utfästelser som säljaren lämnat men som inte tagits in i köpehandlingen.⁶ Sammantaget skulle detta kunna benämnas som ett ansvar för underförstådda garantier. Även inom produktansvar kom ett rättsfall vid ungefär samma tid, NJA 1968 s. 285. I fallet fanns ett antal moment i samband med att en förening åtog sig att utföra ogräsbekämpning på en

¹ Prop. 1988/89:76 s. 139 f.

² Beträffande sistnämnda se NJA 1991 s. 481.

³ Hellner & Radetzki s. 321.

⁴ Se t.ex. NJA 1994 A 2, NJA 2002 s. 477, NJA 2001 s. 309.

⁵ Prop. 1970:20 s. 218. Del A.

⁶ Prop. 1970:20 s. 219. Del A.

dillodling som gjorde att föreningen, trots att uttrycklig garanti inte hade lämnats, fick anses ha garanterat att bekämpningsmedlet inte skulle skada dillen. En underförstådd garanti ansågs föreligga.

Begreppet underförstådd garanti, vilket i denna uppsats kommer att vara det som primärt används, förekommer inte alls i lagtext och används inte heller genomgående i litteratur eller rättspraxis. Enligt min tolkning, och så som begreppet kommer användas i denna uppsats, avser det dock hela det område som leder till garantiansvar även om uttrycklig garanti saknas.

Begreppet är på så sätt mer vidsträckt än många andra begrepp som används för att benämna företeelser som torde falla inom underförstådd garanti, så som tyst garanti, som tycks förutsätta att inget sagts, eller enuntiationer⁷ och kärnegenskaper⁸. Det är också enligt min uppfattning ett tydligare begrepp än de i lagtexten använda formuleringarna liknande utfästelser⁹ eller vad som får anses utfäst.¹⁰

I de fall en garanti anses föreligga kan den leda till stora kostnader för den som anses ha lämnat garantin, för att kompensera motparten.¹¹ Att kunna förutse när ett garantiansvar riskerar att inträda även när någon uttrycklig garanti inte har lämnats kan därför vara av stor vikt. Det är även viktigt för köparen att veta vilka uppgifter eller vilket agerande från säljarens sida som innebär ett juridiskt bindande garantiåtagande för säljaren, och som på så sätt gör det möjligt för köparen att göra påföljder gällande i de fall detta inte är möjligt på annan grund. Då det idag inte tycks vara helt klart när en garanti kan anses föreligga utan att ha lämnats uttryckligen, har i den här uppsatsen tagits fram kriterier för underförstådd garanti, som avser underlätta och öka chansen för att göra samma bedömning som domstolarna.

⁷ Karlgren 1976 s. 27 samt kap. 3 nedan.

⁸ Se t.ex. Lehrberg s. 547, NJA 1989 s. 156.

⁹ Se t.ex. 21 § KKL.

¹⁰ 4:19 JB.

¹¹ Se t.ex. NJA 2001 s. 309.

1.2 Syfte och problemformulering

Avsikten med det här arbetet är att utforska garantier med fokus på den underförstådda garantin. Huvudsyftet är att undersöka vilka förhållanden som tillmätts betydelse vid bedömningen av om en garanti anses ha lämnats, när den inte har lämnats uttryckligen, samt om det finns några genomgående kriterier som domstolarna tillämpar och i så fall vilka dessa är. Syftet är också att i någon mån undersöka varför underförstådda garantier används, varför det inte räcker med uttryckliga garantier.

Vidare kommer uppsatsen att behandla såväl kommersiella förhållanden som konsumentförhållanden. Detta för att utforska de olika regler som gäller och konsekvenserna av dessa, både vid uttryckliga och underförstådda garantier, beroende på om konsumenter eller näringsidkare ingår avtal. Ställs olika krav beroende på om garantin lämnas till konsument eller näringsidkare?

1.3 Metod och material

För att hitta material till uppsatsen har juridisk metod använts. Med detta avses studier av rättskällor så som lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Med utgångspunkt i den svenska lagregleringen samt i viss mån EU-rätt har förarbeten studerats och med hjälp av doktrin på området har en allmän presentation om garantibegreppet sammanställts samt av olika områden där reglering finns som rör garantier. Praxis har i detta sammanhang varit av stor betydelse eftersom underförstådda garantier endast till viss del är lagfästa och den lagstiftning som finns endast ger begränsad vägledning. Utifrån lagstiftning och med hjälp av praxis och doktrin har tillämpningen av underförstådda garantier studerats närmare för att utifrån rättsfallen kunna lyfta fram allmänna och mer generellt tillämpliga principer för när och hur underförstådda garantier är tillämpliga.

I analysen har sedan etiska argument samt rättsfilosofiska överväganden getts utrymme tillsammans med inslag av ett rättsekonomiskt perspektiv.

Olika ord förekommer i doktrin, lagtext och förarbeten för att benämna garantier, och än fler olika sätt för att uttrycka underförstådda sådana. Detta i kombination med att garantier behandlas inom olika rättsområden så som köprätt, skadeståndsrätt och fastighetsrätt, har försvårat arbetet bland annat såvitt avser informationssökning.

1.4 Avgränsningar

Ämnet för den här uppsatsen är ansvar på grund av garanti med fokus på huruvida en garanti anses föreligga. En avgränsning görs därmed i förhållande till övriga frågor där diskussion beträffande garantier kan uppstå, så som om något visst fel omfattas av garantin, eller vilka påföljder som kan göras gällande på grund av lämnad garanti. Då påföljderna inte kommer att behandlas i någon större utsträckning i denna uppsats ges begränsat utrymme åt skadeståndsansvar på grund av culpa i förhållande till garantiansvar. Frågan är visserligen viktig för att förstå vilken bedömning som görs om en garanti inte anses ha lämnats, men då uppsatsens fokus inte ligger på skadeståndspåföljden, eller på andra påföljder, finns inte utrymme för fördjupning i det avseendet.

Med undantag för produktansvar, där garantiansvaret inte förutsätter ett avtalsförhållande, görs också en avgränsning till inomobligatoriska förhållanden. Garantier inom produktansvar är dock konstruerade på samma sätt som de i kontraktförhållanden varför exkluderande av dem inte torde vara nödvändigt.

Vad gäller presentationen av rättslig reglering som rör garantier görs inte anspråk på att ge en uttömmande uppräknig av all reglering som rör alla typer av garantier. Exempelvis kommer inte konsumenttjänstlagen särskilt behandlas, eftersom garantibestämmelserna i denna i princip

överensstämmer med de i konsumentköplagen.¹² Regleringen som presenteras syftar till att ge en mer allmän presentation av mer generella regleringar främst avseende köp av fast och lös egendom. Specialregler eller speciella garantityper kommer därför inte behandlas i detta sammanhang, så som exempelvis lag (1995:1571) om insättningsgaranti och de bestämmelser som rör denna typ av garanti.

1.5 Disposition

Inledningsvis berättas i *kapitel två* om garantibegreppet, för att från början klargöra hur begreppet garanti definieras, och även kort om garantiansvar i förhållande till culpaansvar. I kapitlet följer sedan en presentation av den köprättsliga regleringen, först i kommersiella förhållanden och sedan i konsumentförhållanden, följt av regleringen inom produktansvar och fastighetsrätt. Syftet med detta är att presentera den allmänna reglering som finns beträffande garantier, såväl uttryckliga som underförstådda, och vilket ansvar som följer om en garanti anses ha lämnats. Detta är nödvändigt för att kunna gå vidare och studera den praxis som finns och vilka principer som utvecklats där beträffande underförstådda garantier. Kapitlet behandlar sedan garantier i marknadsföring samt olika garantityper, detta för att visa vad syftet kan vara med att lämna garantier och att garantier kan avse olika saker och vara olika långtgående.

I *kapitel tre* följer sedan gränsområdet till garantiansvar. Här behandlas situationer då något annat ord än garanti används, då uppgifter lämnats som inte har karaktären av garanti eller när en utfästelse fingeras. Syftet med detta är att visa gränsen mellan garanti och mer allmänna uppgifter som inte medför rättsligt ansvar.

I *kapitel fyra* sker sedan en fördjupning av när underförstådda garantier intolkas genom att praxis presenteras och diskuteras tillsammans med vad som synes utgöra kriterier för underförstådd garanti. I kapitlet behandlas

¹² Jfr t.ex. 14 § KtjL och 21 § KKL.

också rättsfall där underförstådd garanti inte har ansetts föreligga eller enligt domstolen inte varit rätt konstruktion för att lösa problemet. Syftet med detta är att klargöra och i någon mån göra det mer förutsebart när en garanti anses föreligga trots att den inte har lämnats uttryckligen.

Avslutningsvis behandlas i *kapitel fem* arbetets slutsatser.

2 Garantier

2.1 Allmänt

Att avtal ska hållas är en grundläggande juridisk princip, men vad händer om någon av parterna inte presterar i enlighet med avtalet? Oftast regleras detta förhållande i avtalet, något som kan ske just under rubriken *garanti*.¹³ Här kan avtalsobjektet närmare specificeras samt konsekvenserna anges av att objektet inte överensstämmer med vad som utlovats. Beroende på hur garantibestämmelsen utformas och på vilket sätt varan är felaktig, kan konsekvensen bli allt från inget ansvar alls, till ett ansvar som omfattar till och med skadeståndsansvar för indirekt förlust.¹⁴ Garantier och deras utformning och omfattning har därför stor ekonomisk betydelse.

Garantier kan som nämndes i inledningen vara såväl uttryckliga som underförstådda. För att kunna utforska de principer som växt fram för dessa underförstådda garantier kommer i kapitlet som följer ges en närmare introduktion till vad garantier är, när och hur de används och vilken rättslig reglering som finns beträffande garantier. Detta kommer att ske genom en presentation av garantibegreppet, garantiansvar i förhållande till culpaansvar och köprättslig regleringen följt av reglering på områdena produktansvar och fastighetsrätt. Även garantier i marknadsföring och olika typer av garantier kommer att behandlas.

2.2 Begreppet garanti

Begreppet garanti definieras ofta som en utfästelse¹⁵ eller ett löfte som någon har lämnat frivilligt.¹⁶ Enligt Bernitz är en garanti när ”säljaren utfäster sig att under viss tid efter det att risken gått över på köparen svara för varans användbarhet eller andra egenskaper”.¹⁷ Grundläggande för

¹³ Ramberg & Ramberg s. 208.

¹⁴ Ramberg & Ramberg s. 208.

¹⁵ Se t.ex. Hellner, Hager & Persson s. 107, Ramberg & Ramberg s. 209.

¹⁶ SOU 1995:11 s. 93.

¹⁷ Bernitz s. 112.

garantin är alltså att den försätter köparen i en bättre ställning än vad som annars hade varit fallet enligt gällande rätt. Har en avvikelse upptäckts under tid då garantin gäller, och omfattas avvikelsen av garantin, presumeras säljaren vara ansvarig. Garantin medför därmed en omvänd bevisbörda för de fall då köparen annars skulle ha haft bevisbördan.¹⁸

Överlag tycks garantibegreppets definitioner främst ha uttryckliga garantier i åtanke. Exempelvis vad gäller frivillighet, som främst torde definiera den uttryckliga garantin. I fall med underförstådda garantier är det snarare ett åtagande som domstolen anser att garantigivaren har gjort trots att denne själv inte vill kännas vid det och inte alls anser sig ha lämnat något åtagande frivilligt.

Hur begreppet garanti definieras tycks inte heller vara helt självklart. Rodhe har tagit avstånd från begreppet då det enligt honom lätt leder till missförstånd med tanke på att begreppet tidigare använts i annan bemärkelse än vad det gör idag, nämligen som ”beteckning för en genom avtal tillkommen förpliktelse, som har den egenskapen att vållande hos gäldenären icke är en förutsättning för att påföljder skola inträda”.¹⁹ På vilket sätt denna definition av begreppet inte längre skulle vara korrekt framgår dock inte, Rodhe uppger endast att han hade velat använda begreppet på ett sätt mer närliggande vanligt språkbruk.²⁰ Möjligen menar han då att han vill använda begreppet i vidare bemärkelse, utan krav på uttrycklig garanti i avtal. Den äldre definitionen, menar Rodhe, gör dock inte detta möjligt utan att skapa förvirring. Mot bakgrund av detta väljer han istället att använda sig av begreppet *ansvarsförpliktelse*.²¹

¹⁸ Bernitz s. 112.

¹⁹ Rodhe s. 36.

²⁰ Rodhe s. 36.

²¹ Rodhe s. 36.

2.3 Garantiansvar i förhållande till culpaansvar

I de fall någon garanti inte har lämnats och något garantiansvar som en följd av det inte föreligger, måste den skadelidande för att kunna bli kompenserad ofta kunna visa att den som orsakat skadan har varit vårdslös. Att den som av vårdslöshet vållar annan person skada ska ersätta skadan brukar kallas för *culparegeln*²² och är ”sedan lång tid tillbaka stadgad praxis”.²³

Skadeståndslagens allmänna culparegel, 2:1 SkL, är dock dispositiv och subsidiär i förhållande till övriga regler om skadestånd i kontraktsförhållanden.²⁴ Vad gäller just kontraktsförhållanden finns oftast bestämmelser i andra lagar som reglerar vad som gäller om person- eller sakskada uppstår, exempelvis i KöpL och KKL. Endast i den mån inget annat avtalats och regler saknas eller inte täcker den aktuella situationen, tillämpas culparegeln i skadeståndslagens. Detta innebär att utrymmet för tillämpning av culparegeln i kontraktsförhållanden inte blir så stort, även om skadeståndslagens regel formellt är tillämplig. I utomobligatoriska förhållanden är det däremot främst culparegeln som tillämpas, med undantag för de situationer där det föreligger rent strikt ansvar, så som vid farlig verksamhet där skadevållaren ansvarar oberoende av vållande.

Culparegelns tillämpning påverkas också av huruvida en garanti har lämnats. Finns en garanti, behöver den skadelidande inte visa att culpa förekommit från motpartens sida. Ersättning vid garanti utgör på så sätt ett undantag från culparegeln. I och med att garantier normalt lämnas i kontraktsförhållanden, torde dessutom ett större utrymme för ansvar finnas vid inomobligatoriska än utomobligatoriska förhållanden. Culpaansvar i förhållande till garantier och den därpå följande möjligheten att göra påföljder gällande kommer jag återkomma till i samband med några av de rättsfall som presenteras i kapitel 4.

²² Prop. 1972:5 s. 19.

²³ Prop. 1972:5 s. 20.

²⁴ 1:1 SkL.

2.4 Regleringen i köplagen

Vad gäller enligt lagen om en garanti har lämnats? I kommersiella förhållanden är köplagen tillämplig vid köp av lös egendom, förutsatt att inget annat har avtalats.²⁵ Av 40 § 3 st. KöpL framgår att om det finns en särskild utfästelse, och avviker varan från denna, har köparen rätt att göra påföljder gällande upp till ersättning för indirekt förlust. En särskild utfästelse är enligt förarbetena normalt lämnad uttryckligen, men så behöver inte vara fallet om en uppgift med fog kan uppfattas utgöra en särskild utfästelse.²⁶ Utrymme lämnas därmed redan i köplagen för att en garanti ska kunna underförstås i de fall den inte lämnats uttryckligen.

Varan ska också överensstämma med vad som följer av avtalet samt uppfylla diverse krav, exempelvis vara ägnad för det ändamål som varor av det slaget normalt är, om inte annat följer av avtalet.²⁷ Avviker varan från detta ”eller i något annat avseende avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta, är varan att anse som felaktig”.²⁸ Säljarens ansvar påverkas också av vilka uppgifter säljaren lämnat före köpet och som kan tänkas ha inverkat på köpet.²⁹ Överensstämmer inte varan med dessa uppgifter föreligger fel i varan. Utifrån dessa bestämmelser kan man i köplagen se ett utrymme för att beakta vad köparen har fog att förutsätta, grundläggande förutsättningar för avtalet samt allmänna uppgifter som lämnats utan avsikt att de ska medföra några rättsverkningar. Att sådana förhållanden ibland fått verkan som en garanti behandlas vidare i kapitel 4.

I köplagen regleras även det förhållandet att säljaren har åtagit sig att svara för varan under viss tid. Normalt går risken över på köparen i samband med avlämnandet.³⁰ Det är också från den tidpunkt risken går över på köparen

²⁵ 1 § KöpL, 3-4 §§ KöpL.

²⁶ Prop. 1988/89:76 s. 139 f.

²⁷ 17 § 1 st. KöpL.

²⁸ 17 § 2 st. KöpL.

²⁹ 18 § KöpL.

³⁰ 13 § KöpL.

som varans beskaffenhet och eventuella felaktighet ska bedömas.³¹ Det finns dock inget hinder mot att göra gällande fel som finns vid avlämnandet men som visar sig först efteråt.³² Enligt förarbetena är det avgörande ”om felet har sin grund i en omständighet som förelåg vid den tidpunkt som enligt stadgandet skall läggas till grund för felbedömningen.”³³ Visar sig varan vara behäftad med fel redan en kort tid efter att den börjat användas, var den ofta behäftad med fel från början.³⁴ Även i de fall garanti saknas erbjuder lagen alltså ett skydd, dock med en bevisbörda för köparen som måste visa att felet fanns redan när produkten mottogs.

Finns däremot en utfästelse ska varan anses felaktig även om felet uppstått först efter att risken gick över på köparen, förutsatt att felet omfattades av utfästelsen.³⁵ Enligt propositionen gäller denna bestämmelse endast vid funktionsgarantier eller egenskapsgarantier.³⁶ Vad dessa garantityper innebär beskrivs nedan under 2.9.

Vad blir det då för skillnad i praktiken om en garanti har lämnats eller inte? Enligt Håstad har garantin liten betydelse då säljaren ändå ansvarar för att varan håller så länge som den typen av vara normalt sett håller. Garantin fyller därför, enligt hans mening, främst den funktionen att den preciserar den tid då köparen kan förvänta sig att varan ska fungera.³⁷ Agell tycks resonera på liknande vis och menar att man även utan garanti ska kunna ställa krav på att varan är funktionsduglig viss tid efter avlämnandet.³⁸ Han anser vidare att det ”borde som en abstrakt norm gälla att en prestation skall ha en sådan kvalitet som motsvarar normal hållbarhet”.³⁹ Utifrån detta kan man konstatera att en garanti inte bör tolkas motsatsvis, dvs. som att om garanti saknas finns inte möjlighet till kompensation. Beroende på

³¹ 21 § 1 st. KöpL.

³² 21 § 1 st. 2 p. KöpL.

³³ Prop. 1988/89:76 s. 95.

³⁴ Prop. 1988/89: 76 s. 95.

³⁵ 21 § 2 st. KöpL.

³⁶ Prop. 1988/89:76 s. 96.

³⁷ Håstad s. 239 f.

³⁸ Agell s. 411.

³⁹ Agell s. 412.

omständigheterna kan lika god möjlighet att bli kompenserad finnas även då garanti saknas. Syftet med en garanti i dessa fall kan vara att slippa tvister och därigenom göra det lättare för köparen att, utan krav på bevisning eller liknande, göra fel gällande och bli kompenserad för dessa.

Sammanfattningsvis kan sägas att köplagen reglerar vad som händer när en garanti har lämnats, vilka rättsverkningar det får, hur det påverkar felbedömning och så vidare. Av regleringen framgår också att garantin inte behöver vara uttrycklig. Lagen definierar dock inte vad som kan utgöra en garanti eller när den ska kunna underförstås, vilket med hjälp av praxis därför kommer att behandlas i kapitel 4.

2.5 I konsumentförhållanden

2.5.1 Allmänt

Förutom regleringen av garantier i avtal mellan näringsidkare, finns reglering vad gäller garantier i avtal mellan näringsidkare och konsument. Hur denna ser ut samt hur den skiljer sig från vad som gäller i kommersiella förhållanden kommer att behandlas i denna del. Inledningsvis kommer dock presenteras det EU-direktiv som kommit på området konsumentgarantier för att ge en bild av EU:s syn i förhållande till den svenska regleringen.

2.5.2 EU

Genom ett EU-direktiv har reglerna avseende försäljning av konsumentvaror och garantier samordnats inom den europeiska unionen. Syftet med direktivet var att underlätta och trygga konsumenters handel över gränserna samt gränsöverskridande handel via internet.⁴⁰ I direktivet definieras också termen garanti, nämligen som ”varje utfästelse som en säljare eller en tillverkare utan extra kostnad gör till konsumenten och som innebär att han skall återbetala det betalade priset eller byta ut, reparera (...) om den inte motsvarar specifikationerna i garantibeviset eller i reklam som rör varan”.⁴¹

⁴⁰ Direktiv 1999/44/EG.

⁴¹ Direktiv 1999/44/EG art. 1.2 e).

Vid översynen av huruvida ändringar krävdes i den svenska lagstiftningen på området för dess överensstämmelse med direktivet uttalade den svenska lagstiftaren att direktivets definition är snävare än garantibegreppet i konsumentköplagen, bland annat då direktivet för att fel ska föreligga hänvisar till avvikelser från specifikationer i garantibevis eller reklam, medan konsumentköplagen inte ställer några sådana formkrav på garantin. Dessutom kan fler påföljder aktualiseras enligt den svenska lagen än vad som anges i direktivet, då direktivet exempelvis inte ger någon rätt till skadestånd. Sammantaget menar lagstiftaren att det därför inte finns anledning att införa någon definition av begreppet garanti i den svenska lagen.⁴²

Direktivet ställde vidare krav på att en garanti ska vara juridiskt bindande för den som lämnar den, och även här ansåg lagstiftaren att svensk rätt redan uppfyllde direktivets krav genom 21 § KKL som ger köparen rätt att vända sig till säljaren om garanti lämnats av denne - eller för dennes räkning. Det sistnämnda gör att konsumentköplagen även på denna punkt går längre än direktivet. Har en näringsidkare i ett tidigare led lämnat garanti och har säljaren upphört med sin verksamhet, är på obestånd eller är oanträffbar har köparen vidare enligt 46 § KKL rätt att vända sig direkt till detta tidigare led, vilket också är en rätt som sträcker sig längre än direktivets krav.⁴³

Sammanfattningsvis tycks direktivet främst ha medfört mindre omformuleringar eller förtydliganden, vilket också ligger i linje med Bernitzs åsikt nämligen att direktivet överlag inte innebar särskilt stora förändringar från redan gällande rätt.⁴⁴ Däremot genomfördes ändringar i marknadsföringslagen som en följd av direktivet, vilket närmare kommer att behandlas under 2.8 nedan.

⁴² Prop. 2001/02:134 s. 28.

⁴³ Prop. 2001/02:134 s. 62.

⁴⁴ Bernitz s. 110.

2.5.3 Konsumentköplagen

Att köparen alltid har rätt till ersättning samt att göra andra påföljder gällande om varan avviker från vad säljaren särskilt utfäst framgår av 30 § 3 st. KKL. För att säljarens ska anses ha gjort en särskild utfästelse krävs att någon egenskap framhållits på ett sådant sätt att den inte endast ingått i den allmänna beskrivningen av varan⁴⁵ och att konsumenten haft särskild anledning att anta att varan överensstämmer med vad som uppgivits.⁴⁶ En särskild utfästelse ställer med andra ord relativt höga krav på utfästelsens form och innehåll och i doktrinen har nämnts att lagrummet inte har någon praktisk betydelse.⁴⁷ Förklaringen till detta kan vara att bestämmelsen motsvarar 40 § 3 st. KöpL och har gjorts med just denna bestämmelse som förebild, i syfte att säkerställa att ansvaret inte i något fall blir mer begränsat i konsumentköplagen än i kommersiella förhållanden.⁴⁸

Reglering av garantier i konsumentförhållanden finns också i den även tidigare nämnda 21 § KKL. Finns garanti eller liknande utfästelse från säljarens sida om att svara för varan under viss tid, anses ett fel föreligga om varan försämras under denna tid och på ett sätt som omfattas av utfästelsen. Med uttrycket liknande utfästelse vill lagstiftaren förtydliga att användande av ordet garanti inte är nödvändigt, utan att det räcker ”att utfästelsen i praktiken har samma innebörd”.⁴⁹ Detta torde innebära att vilka ord som används eller garantins form, uttrycklig eller tyst, inte är avgörande för om garantiansvar har åtagits.

Det är inte heller nödvändigt att säljaren själv lämnat garantin, utan det räcker att den lämnats för säljarens räkning. Enligt propositionen ska detta tolkas i vid bemärkelse och något krav på fullmaktsförhållande finns inte. Vikt fästs istället vid att de framstår som en enhet för köparen.⁵⁰

⁴⁵ Herre s. 329.

⁴⁶ Prop. 1988/89:76 s. 140.

⁴⁷ Herre s. 329.

⁴⁸ Prop. 1989/90:89 s. 181.

⁴⁹ Prop. 1989/90:89 s. 110.

⁵⁰ Prop. 1989/90 s. 111.

Om garanti eller liknande utfästelse har lämnats ställs vidare enligt 21 § KKL andra stycket en presumtionsregel upp, som säger att säljaren ansvarar om denne inte gör sannolikt att försämringen beror på köparen.⁵¹ Vid garanti har säljaren med andra ord bevisbördan för vad som orsakat försämringen och ska för att undgå ansvar göra sannolikt att bristen orsakats av en olyckshändelse efter att risken gått över på köparen, vanvård, onormalt brukande eller liknande.⁵² Motsvarande bestämmelse finns också i 14 § KtjL. Presumtionen saknas dock i köplagen och därmed i förhållande till näringsidkare. Håstad menar dock att en sådan presumtion ändå föreligger vid tidsbestämda garantier under köplagen och att regleringen i förhållande till konsumenter på så sätt inte skiljer sig från vad som gäller i förhållande till näringsidkare.⁵³

Som en konsekvens av att konsumentköplagen är tvingande skiljer sig dock konsumentgarantier något från näringsidkargarantier.⁵⁴

Konsumentköplagens regler om fel aktualiseras nämligen för den säljare som lämnat garanti, något som inte går att avtala bort. Detta innebär att säljaren inte kan välja vilka påföljder konsumenten ska kunna göra gällande vid fel som omfattas av garantin. En säljare kan inte heller, enligt propositionen, i en garanti ge sig själv större möjlighet till avhjälpande av fel än vad som står i lagen.⁵⁵ Möjligheten till exempelvis skadestånd går inte heller att avtala bort, så vill säljaren undgå denna påföljd kan denne inte alls lämna någon garanti. Håstad har riktat viss kritik mot detta och menar att säljare därför troligtvis blir mindre benägna att lämna garantier.⁵⁶ Även Eklund har diskuterat detta och uppger att vid införandet av den nuvarande konsumentköplagen avstod många företag från att lämna garanti. Han menar dock att det endast var en tillfällig förändring och att företag sedan återgick till att lämna garantier.⁵⁷ Problemet har även uppmärksamrats och utretts

⁵¹ Bernitz s. 112 f.

⁵² Prop. 1989/90 s. 111.

⁵³ Håstad s. 96.

⁵⁴ Se 3 § KKL.

⁵⁵ Prop. 1989/90:89 s. 111.

⁵⁶ Håstad s. 242.

⁵⁷ Eklund s. 739 ff.

på statlig nivå och ett författningsförslag lämnades i syfte att garantigivaren ska kunna utesluta någon av påföljderna vilket också torde öka användandet av garantier.⁵⁸ Förslaget infördes dock inte.

Som en konsekvens av ovanstående finns en tendens från företagets sida att istället för att lämna garanti välja en försäkringslösning, så kallad trygghetsförsäkring. Försäkringen tecknas av leverantören till förmån för konsumenten och ingår som en obligatorisk del av köpet.⁵⁹ Då försäkringen normalt erbjuder mer begränsade former för kompensation, exempelvis rätt att få varan reparerad eller att få en ny vara men ingen ekonomisk ersättning, kan den vid fel enligt lagen förvirra konsumenten avseende dennes rättigheter. Agell uttrycker det som följer: ”enligt köpevillkoren kan dock konsumenten, om det föreligger funktionssvikt hos varan som utgör fel enligt en allmän bedömning, göra alla påföljder gällande enligt KKL. Denna rätt kan konsumenten med hänsyn till försäkringens utformning lätt nog förbise.”⁶⁰ Försäkringslösningen är därför inte helt lyckad ur konsumentsynpunkt eftersom det försvårar för konsumenten att tillvarata sina rättigheter enligt lagen.

Sammanfattningsvis kan sägas att den största skillnaden mellan garantier i kommersiella förhållanden och konsumentförhållanden, i vart fall som går att utläsa ur lagtext och förarbeten, torde vara begränsningen för garantigivaren i val av påföljd när garanti lämnas till konsument. Begränsningen gör det lättare för den, i förhållande till näringsidkare ofta mindre pålästa konsumenten, att veta vad denne kan förvänta sig av ett garantiåtagande.

⁵⁸ SOU 1995:11 s. 113 ff.

⁵⁹ Agell s. 422.

⁶⁰ Agell s. 423.

2.6 Köp av fast egendom

Beträffande köp av fast egendom är varken köplagen eller konsumentköplagen tillämplig.⁶¹ Istället tillämpas jordabalken, i vilken det finns en garantilikhande bestämmelse i 4 kap. 19 § 1 st. JB. Av denna framgår att möjlighet till avdrag på köpeskillingen samt att häva köpet kan finnas om fastigheten ”avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta vid köpet”. Köparen har vidare rätt till ersättning ”om fastigheten vid köpet avvek från vad säljaren får anses ha utfäst”, en grund som beskrivits som en ”fingerad garantiutfästelse”⁶², då utformningen av bestämmelsen ger utrymme inte bara för uttryckliga garantier utan även för fingerade sådana, så som vid avsaknad av *kärnegenskap*. Med kärnegenskap avses en grundläggande egenskap hos fastigheten, som vid saknad uppfyllelse medför en så pass stor och fundamental avvikelse från normal standard att egenskapen anses utfäst även om den inte berörts vid köpeförhandlingarna.⁶³ Säljaren blir därmed ansvarig för avvikelsen som om en garanti hade lämnats.

Som huvudregel gäller att säljaren ansvarar för att fastigheten är i avtalsenligt skick och inte avviker från vad som får anses ha utfäst, förutsatt att felet inte borde ha upptäckts vid undersökning av fastigheten, 4 kap. 19 § 2 st. JB. En garanti påverkar dock undersökningsplikten så att denna minskar alternativt helt bortfaller.⁶⁴ För mer om detta, se NJA 1980 s. 398 under 4.4.2 nedan.

Apropå fast egendom är även 4 kap. 18 § JB värd att nämna, där rådighetsfel regleras. Då myndighetsbeslut medför att köparen inte har förvärvat ”den rådighet över fastigheten som han vid köpet hade skäl att förutsätta” har denne rätt till ersättning och om skadan är av väsentlig betydelse får denne häva köpet, 4 kap. 12 § JB. Man kan se denna bestämmelse som att det finns

⁶¹ 1 § KöpL, 1 § KKL.

⁶² Victorin & Hager s. 125.

⁶³ Lehrberg s. 547.

⁶⁴ Grauers s. 147, Hellner, Hager & Persson s. 109.

en underförstådd garanti för att en fastighet inte ska vara belastad med rådgiftsfel, i den utsträckning köparen hade skäl att förutsätta att fastigheten inte var det.

2.7 Produktansvar

Produktansvar är ansvar för skada som produkt orsakar på annat än den aktuella produkten.⁶⁵ Inom produktansvar finns flera rättsfall där frågan om underförstådd garanti har aktualiserats. För att förstå vad som gör att denna fråga relativt många gånger prövats inom just detta rättsområde, ska den rättsliga regleringen här kort presenteras.

Delar av produktansvaret regleras i produktansvarslagen, nämligen då personskada uppstår eller då sakskada uppstår på egendom som är avsedd för och vid tidpunkten användes för privat bruk.⁶⁶ Att skador på egendom i näringsverksamhet undantagits motiveras med att det ofta föreligger ett avtalsförhållande och att parterna där normalt reglerar sina åtaganden, varför det inte anses finnas ett behov av tvingande lagstiftning på området.⁶⁷ Produktansvarslagen omfattar inte heller rena förmögenhetsskador, vilket motiverats med att sådana av någon betydelse normalt inte uppkommer för konsumenter och att det i näringsidkareförhållanden, precis som vad avser sakskada, bör regleras i avtal mellan parterna.⁶⁸

Inte heller köplagen reglerar produktansvar i kontraktsförhållanden och enligt lagen ersätts endast skada som uppstår på den köpta varan.⁶⁹ I övrigt är det upp till parterna själva att avtala annat. Att köplagen inte omfattar produktskador motiveras med att samma regler bör gälla för produktansvar oberoende av om kontraktsförhållande finns eller inte, samt att man inte vill

⁶⁵ Eriksson s. 225.

⁶⁶ 1 § PAL.

⁶⁷ Prop. 1990/91:197 s. 38.

⁶⁸ Prop. 1990/91:197 s. 40.

⁶⁹ 67 § 1 st. KöpL.

ge utrymme för friskrivningar från produktansvar.⁷⁰

Vid bedömning av produktansvar inom det tämligen stora område som undantagits från reglering tillämpas traditionellt utomobligatoriska regler, som den tidigare nämnda culparegeln i 2 kap. 1 § SkL. Förutom vid culpa ansvarar säljaren vid garanti, vilket gör att den skadelidande gärna vill tolka in en garanti från skadevållaren, särskilt om culpa inte går att visa. Frågan om ansvar grundad på underförstådd garanti har inom produktansvar i flera fall varit föremål för prövning av högsta domstolen, vilket kommer att ges exempel på i kapitel 4.

Värt att nämna i sammanhanget är också att det för säljaren finns ett lagfäst produktansvar i förhållande till konsumenter vid sakskada, se 31 § KKL. Av paragrafen framgår att skadestånd på grund av fel i varan även omfattar ersättning för produktskador. Kraven för att detta ansvar ska aktualiseras är att egendomen tillhör köparen eller någon medlem i hans hushåll samt att egendomen mestadels nyttjas för privat bruk. Bestämmelsen infördes innan produktansvarslagens tillkomst⁷¹ och numer ersätts konsumentens sakskada, som nyss nämnts, också enligt produktansvarslagen. Det kan dock vara förmånligare för konsumenten att gå via konsumentköplagen då så är möjligt, exempelvis slipper konsumenten då produktansvarslagens självrisk.⁷²

2.8 Garantier i marknadsföring

Ibland lämnas löften i samband med reklam och marknadsföring. Vad krävs för att sådana löften ska få bindande verkan som en garanti? Enligt André finns förutsättningar för att löften i reklam ska bli bindande, de ska då bland annat ha lämnats ”under förklaringsgivarens kontroll”.⁷³ Med tanke på att en garanti ofta överlämnas till köparen från en återförsäljare som inte själv är garantigivare finns det ofta en mellanhand. Två exempel på när garantin då

⁷⁰ Prop. 1988/89:76 s. 51 ff.

⁷¹ Prop. 1989/90:89 s. 131.

⁷² 9 § PAL.

⁷³ André s. 465.

inte anses lämnad under förklaringsgivarens kontroll är när varan återkallats men ändå säljs samt när det i avtal reglerats hur garantierna ska lämnas ut men garantierna delats ut i strid med detta.⁷⁴ Löftet ska vidare ha ”karaktären av ett åtagande”,⁷⁵ exempelvis genom att tydligt ge uppfattningen att förklaringen utgör ett löfte i förhållande till köparen.⁷⁶ För att närmare precisera ansvaret måste löftet slutligen tolkas, vilket enligt André bör ske i enlighet med allmänna avtalsrättsliga tolkningsprinciper med användning av exempelvis oklarhetsregeln.⁷⁷ Oavsett om man anser att Andrés kriterier leder till en korrekt bedömning av huruvida löften i reklam har bindande verkan eller inte, tycks löften som uttrycks i samband med marknadsföring kunna få bindande verkan så som garantier även i de fall säljaren eller tillverkaren inte vill kännas vid det lämnade garantiåtagandet.

I sammanhanget måste påpekas att det ibland är säljarens avsikt att helt frivilligt åta sig ansvar, vilket också nämns som något karaktäristiskt för garantin.⁷⁸ En anledning till detta frivilliga ansvarsåtagande kan vara att dra nytta av garantin vid marknadsföring av produkten. Av propositionen till marknadsföringslagen framgår att ”ordet garanti är ett positivt laddat begrepp som ofta används som konkurrensmedel”.⁷⁹ Att i sin marknadsföring framföra att man ger köparen någon viss typ av garanti, exempelvis nybilsgaranti vid köp av ny bil, kan göra att produkten framstår som mer attraktiv.⁸⁰

På grund av denna konkurrensrättsliga fördel vid användning av garantier i marknadsföring framhålls också i propositionen att det är viktigt att ”garantibegreppet inte används vid marknadsföring på ett vilseledande sätt”.⁸¹ Om så sker kan marknadsföringen av en garanti förbjudas.⁸² För att

⁷⁴ André s. 467.

⁷⁵ André s. 465.

⁷⁶ André s. 466.

⁷⁷ André s. 467.

⁷⁸ Grobgeld & Hertzmen s. 10.

⁷⁹ Prop. 2007/08:115 s. 114.

⁸⁰ MD 1992:13.

⁸¹ Prop. 2007/08:115 s. 114.

⁸² Se t.ex. 10 § MFL.

en garanti inte ska anses vilseledande måste den försätta köparen i en bättre ställning än vad som följer av gällande rätt.⁸³ Enligt MD:s praxis får ordet garanti inte användas om inte utfästelsen ger köparen bättre villkor än de som gäller enligt konsumentköplagen,⁸⁴ något som inte alltid är lätt att avgöra då garantin i något avseende kan begränsa säljarens skyldigheter enligt lag, medan säljaren i andra avseenden åtar sig ansvar utöver lag. Om garantin utgör ett oskäligt avtalsvillkor kan Marknadsdomstolen förbjuda framtida användning av villkoret eller liknande villkor. Förbudet ska då vara påkallat från allmän synpunkt alternativt annars ligga i konsumenters eller konkurrenters intresse.⁸⁵

Enligt artikel 6.2 i direktivet 1999/44/EG ska vid lämnande av garantier även konsumentens rättigheter enligt lag anges och att dessa lagfästa rättigheter gäller oavsett garantin. Garantins innehåll samt hur man gör garantin gällande ska vidare förklaras på ett begripligt sätt. Av artikel 6.3 framgår att garantin ska finnas i skriftlig eller annan varaktig form som ska vara konsumenten tillgänglig om denne begär det. I svensk rätt infördes för uppfyllande av dessa artiklar en bestämmelse som numer återfinns i 22 § MFL. Bestämmelsen skiljer sig från direktivets artiklar i ett avseende, den kräver att garantin och information om denna *ska* lämnas till köparen, dvs. inte bara om denne begär det. Detta motiveras i propositionen med att det ”framstår som angeläget att köparen på ett varaktigt och säkert sätt får tillgång till så viktiga upplysningar”⁸⁶. Köparens initiativ ska därför inte vara nödvändigt.⁸⁷

2.9 Olika typer av garantier

Genom en garanti kan man åta sig ansvar för olika saker, vilket också har föranlett en indelning i olika typer av garantier. Man skiljer exempelvis ofta på så kallade *Alméngarantier* och *funktionsgarantier*, (sistnämnda även

⁸³ Bernitz s. 110.

⁸⁴ SOU 1995:11, MD 1975:17.

⁸⁵ 3 § AVLK.

⁸⁶ Prop. 2001/02:134 s. 64.

⁸⁷ Prop. 2001/02:134 s. 64.

kallad *hållbarhetsgaranti*). En Alméngaranti innebär att avtalsobjektet vid tiden för avlämnandes är avgörande, medan en funktionsgaranti också garanterar att produkten ska fungera under en viss tid efter köpet.⁸⁸ Håstad nämner även *egenskapsgarantin*, som istället för att garantera hela produktens funktionsduglighet garanterar en viss beståndsdel skick eller hållbarhet under viss tid.⁸⁹ En egenskapsgaranti rörande en bil skulle därför exempelvis kunna innebära att underredet inte ska börja rosta på ett visst antal år, eller på jeans att sömmarna inte ska gå upp.

Det förekommer också att en vara säljs med garanti men utan någon närmare specificering av vad som garanteras. Detta kallas *blank garanti* och innebär i princip bara en försäkran om ”normalt god kvalitet”.⁹⁰

En garanti kan även ha lämnats av tillverkaren och inte av säljaren, kallat en *tillverkargaranti*. Denna karaktäriseras av att tillverkaren lämnar en garanti i förhållande till den slutlige köparen av produkten och då ofta åtar sig ett begränsat ansvar, exempelvis att avhjälpa fel men inte att betala skadestånd.⁹¹

Förutom garantier som rör produktens skick och dess hållbarhet, kan en garanti också avse tidpunkten för fullgörandet av prestationen, en *tidsgaranti*. Denna typ av garanti är ovanligare både i litteratur och rättspraxis, men förekommer i praktiken exempelvis inom entreprenadrätten eller transporträtten. I transporträtten kan tidpunkten för leverans av en produkt vara av avgörande betydelse och en förutsättning för att alls ingå avtal.⁹² Utanför transporträtten benämns garantitypen istället *fullgörelsegaranti* eller *leveransgaranti*. En tidpunkt för fullgörelse har då normalt avtalats mellan parterna vilket gör att dröjsmål i förhållande till

⁸⁸ Ramberg & Ramberg s. 208.

⁸⁹ Håstad s. 94.

⁹⁰ SOU 1995:11 s. 93.

⁹¹ André s. 465 ff.

⁹² NJA 1994 A 2.

denna tidpunkt medför sänkta krav för hävningsrätt samt rätt till skadestånd.⁹³

2.10 Sammanfattning

En uttrycklig garanti innebär normalt ett frivilligt ansvarsåtagande som går utöver det som följer av lagen. Vad gäller underförstådda garantier är det dock sällan fallet. Säljaren vill då inte att det som denne sagt, avstått från att dementera när motparten fått en felaktig uppfattning m.m. ska ges bindande verkan som en garanti. Då detta skiljer sig från den traditionella, frivilligt och uttryckligt lämnade garantin är mitt intresse och fokus i denna uppsats på just denna underförstådda variant av garantiåtagande.

Garantin kan avse olika saker, så som produktens hållbarhet under viss tid, en beståndsdelens hållbarhet eller leverans av produkten i tid. Syftet med att lämna en garanti kan vara att använda garantin i sin marknadsföring och därigenom locka fler köpare då det för dem kan upplevas som om produkten är bättre om säljaren vågar lämna garanti, samt ett tryggare köp ifall något visar sig vara fel.

I de fall då garanti lämnats har köparen rätt till ersättning och andra påföljder om varan avviker från vad som utfästs, 40 § 3 st. KöpL. För konsumenter gäller att om säljaren genom garanti eller liknande utfästelse åtagit sig ansvar i någon utsträckning, anses en avvikelse från detta utgöra ett fel, 21 § 1 st. KKL. För att säljaren ska kunna undgå att kompensera köparen, måste denne visa att felet beror på köparens vanvård, onormala användande eller liknande, 21 § 2 st. KKL. Det har diskuterats vad som i praktiken skiljer dessa bestämmelser åt och den skillnad som främst betonas är att konsumentköplagens regler om fel, till skillnad från köplagens, inte går att avtala bort.⁹⁴ Detta innebär i sin tur att säljaren inte kan välja vilka påföljder just konsumenter ska kunna göra gällande vid fel som omfattas av garantin.

⁹³ Millqvist s. 110.

⁹⁴ Håstad s. 96.

3 Gränsområdet till garantiansvar

3.1 När ordet garanti inte används

Ibland lämnas en uppgift som inte uttrycks som en utfästelse men där det ändå är möjligt att uppgiften har en sådan karaktär. Det kan då finnas utrymme för tolkning av huruvida en garanti har lämnats eller inte. Används ord som garanti eller utfästelse, medför uttalandet generellt ett ansvar för att uppgiften är korrekt.⁹⁵ Men i andra fall torde det inte vara lika självklart. I fallet NJA 1992 s. 403 fanns ett avtal där det definierades en viss minimikvantitet som återförsäljaren varje år *skall* köpa från säljaren. Fråga var om ordet *skall* skulle uppfattas som en garanti. HD ansåg att det inte kunde bedömas som någon ansvarsgrundande garanti, sett till avtalet i dess helhet, svårigheterna för en återförsäljare att garantera någon större försäljning samt att sådana garantier inte är någon sedvana i branschen. Att låta handelsbruk och sedvänja påverka finns vidare stöd för i principer för avtalstolkning.⁹⁶ Man kan dock inte mot bakgrund av rättsfallet dra slutsatsen att användande av andra ord än garanti eller utfästelse inte innebär ett åtagande av en garanti. Avsaknaden av orden garanti och utfästelse ledde exempelvis ändå till ett garantiansvar i NJA 2002 s. 477, där felaktig bostadsyta hade angetts i hyreskontraktet, se 4.3 nedan. Slutsatsen utifrån fallet blir snarare att även om uttryckssätt kan vara avgörande, så är det viktigt att se till situationen i dess helhet vid bedömning av om formuleringen utgör en garanti.

3.2 Enuntiation

Även när någon utfästelse inte har gjorts kan säljaren bli ansvarig för oriktiga förutsättningar hos köparen, om dessa grundas på något som diskuterats före eller vid avtalets ingående. Att säljaren skulle ansvara för

⁹⁵ Lehrberg s. 553, Hellner, Hager & Persson s. 110.

⁹⁶ Adlercreutz & Gorton s. 73 f.

dessa uppgifter finns stöd för i tidigare nämnda 18 § KöpL, som stadgar att fel föreligger om varan inte överensstämmer med uppgifter som lämnats före köpet. En uppgift att detta slag kallas av Karlgren för en *enuntiation*⁹⁷ och en sådan föreligger enligt Karlgren ”då en kontrahent i samband med ingående av ett avtal genom (konkreta) positiva uppgifter, som dock icke anses ha karaktären av garanti eller eljest avtalsmässigt åtagande, bibringar motparten föreställningen att sakläget i ett angivet hänseende är beskaffat på visst sätt”.⁹⁸ En *enuntiation* skulle jämfört med en utfästelse inte vara lika starkt förpliktande men kan ändå ibland leda till ansvar, vilket gör att begreppet kan framstå som aningen oklart. Begreppsindelningen har också kritiserats i doktrinen för att vara förvirrande. Ordet *enuntiation* är därför inte något som alla väljer att använda.⁹⁹ Grauers använder sig dock av begreppet, men bara i bemärkelsen skadeståndsgrundande utfästelse.¹⁰⁰ Även Lehrberg nämner *enuntiationer* och då som fall där köparen har haft fog att förutsätta vissa egenskaper även utan att kunna förutsätta att säljaren velat lämna en garanti. ”Denna vidsträckt tolkning av garantiansvaret har senare blivit vedertagen”¹⁰¹, menar Lehrberg, som tycks se *enuntiationer* som den yttre gränsen för vad som medför garantiansvar.

Utifrån ovanstående tolkar jag begreppet *enuntiation* som en del av det som här avses med underförstådd garanti. En *enuntiation* kan behandlas som en garanti, men det ställer vissa krav på *enuntiationens* form, hur den behandlats av mottagaren osv., precis som för en underförstådd garanti. Gränsdragningen mellan om en garanti föreligger eller inte har också diskuterats inom ramen för *enuntiationer*, då som kraven på en *enuntiation* för att den inte ska ses som allmänt lovprisande.¹⁰² Enligt Grauers är det viktigt att uppgiften för att behandlas som en garanti är tillräckligt precis. Det krävs att uppgiften säger något konkret om köpeobjektet. Dessutom måste uppgiften ha varit av vikt för köpet, vilket köparen måste visa. Vissa

⁹⁷ Karlgren 1976 s. 27.

⁹⁸ Karlgren 1970 s. 126.

⁹⁹ Ramberg & Ramberg s. 209.

¹⁰⁰ Grauers s. 148.

¹⁰¹ Lehrberg s. 554.

¹⁰² Grauers s. 147 ff.

uppgifter menar dock Grauers är så grundläggande att varje köpare torde beakta dem i sitt beslut, varför vikt för köpet inte alltid skulle behöva visas.¹⁰³

I många av de fall som kommer att behandlas i det följande där en underförstådd garanti har bedömts finnas, har allmänna uppgifter förekommit som skulle kunna benämnas enuntiationer. Vid något tillfälle kommer begreppet att nämnas, men överlag avstås från uppdelningen mellan enuntiation och garanti och istället används det vidare begreppet underförstådd garanti när någon uttrycklig garanti inte föreligger.

3.3 Fingerad utfästelse

”Termerna ”utfästelse”, ”garanti” och ”tillförsäkran” har erhållit en sådan vidsträckt innebörd”¹⁰⁴, anser Lehrberg. Utrymme finns enligt hans syn för utfyllning av avtal och fingerade utfästelser som grund för ansvar, utan att något kontraktsmässigt åtagande förekommit. Lehrberg kallar detta för ”anses”-utfästelse och har ställt upp ett antal rekvisit för denna ansvarsgrund, som inte egentligen utgör en garanti men som har samma rättsverkan som en sådan.¹⁰⁵ Rekvisiten för att en utfästelse ska kunna anses föreligga är enligt Lehrberg följande. Det måste dels finnas någon handling (eller i vissa fall passivitet) som är ägnad att överföra information om objektet. Informationen ska också ha haft betydelse för köparens beslut vilket säljaren också bort inse. Vidare ska handlingen ge köparen fog att lita på att säljaren har kunskap i frågan och uppgiften ska också ha varit så pass konkret att den kan anses vara ägnad att väcka tillit, samt tillräckligt preciserad så att den medfört en reell informationsöverföring. Avslutningsvis nämner Lehrberg att uppgiften inte ska ha rättats eller att säljaren på annan sätt tydliggjort att denne inte vill ta ansvar för uppgiften, och att inte andra omständigheter föreligger som kan anses neutralisera uppgiften. Lehrberg klargör också att en bedömning måste göras utifrån

¹⁰³ Grauers s. 148 ff.

¹⁰⁴ Lehrberg s. 555.

¹⁰⁵ Lehrberg s. 555 f.

omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁰⁶

I min mening liknar dessa kriterier mycket de ovannämnda som Grauers ställt upp avseende gränsdragningen mellan allmänt lovprisande och enuntiation¹⁰⁷, även om Lehrbergs rekvisit kanske är mer utförliga. Även Lehrbergs kriterier torde därför kunna utgöra en riktlinje för gränsen mellan vad som leder till garantiansvar och vad som inte ges sådan rättsverkan.

3.4 Sammanfattning

Vilket ord som används för att uttrycka ansvar är viktigt. Begreppen garanti och utfästelse talar för en rättsverkan som garanti, medan vid användning av andra begrepp är det mer öppet för tolkning. Det är normalt situationen i dess helhet som avgör med hänsyn tagen till vilket åtagande garantin skulle innebära och om garantin överensstämmer med eller skiljer sig från praxis på området.

Gränsen för vad som kan ges samma verkan som en garanti ställs också upp genom diskussionen kring *enuntiationer*, som beroende på definition dels kan vara uppgifter vid avtalsförhandlingar och vid avtalets ingående som lett till oriktiga förutsättningar hos motparten, dels vad köparen trots avsaknad av uppgifter eller handling från säljarens sida haft fog att förutsätta. För att en uppgift ska ges samma verkan som en garanti krävs att den var av vikt för köpet och att den var konkret och precis. Förekom inte någon uppgift men bör garantiansvar ändå åläggas på grund av vad köparen hade fog att förutsätta torde det röra sig om avvikelser från kärnegenskap eller liknande.

Garantiansvarets yttre gräns genom fingerade utfästelser och utfyllning av avtal definieras också genom Lehrbergs ”anses”-utfästelse. För att en sådan ska föreligga samt leda till garantiansvar ställs krav bland annat på överförande av konkret och precis information av betydelse för köpet. Även

¹⁰⁶ Lehrberg s. 556 f.

¹⁰⁷ Grauers s. 147 ff.

köparens tillit till säljarens uppgift och fog att lita på säljarens kunskap
betonas.

4 Underförstådd garanti- kriterier enligt praxis

4.1 Allmänt

”En garanti om avsaknad av defekter lämnas sällan uttryckligt” skriver Håstad.¹⁰⁸ I brist på uttrycklig garanti blir det istället intressant om en sådan kan underförstås. Domstolen får göra en intresseavvägning mellan den skadelidandes intresse av att bli kompenserad och dennes motparts intresse av att slippa betala. Utifrån omständigheterna, vem bör stå för kostnaderna? Kan den som orsakat skadan anses ha lämnat en underförstådd garanti? För att ett uttalande eller en situation ska kunna utgöra en garanti är det diverse faktorer som domstolarna tycks tillmäta betydelse. Utifrån vad som framkommit i ett antal rättsfall har jag försökt identifiera dessa gemensamma drag och ta fram kriterier som karakteriserar den underförstådda garantin. En presentation av dem följer i detta kapitel.

4.2 Yrkesmässighet

Yrkesmässighet tycks vara något som domstolarna tillmäter stor betydelse. Med yrkesmässighet avses att parten som anses ha lämnat en garanti bedriver yrkesmässig verksamhet och agerar inom ramen för denna verksamhet vid det relevanta tillfället. I dillodlingsfallet, NJA 1968 s. 285, betonas att rekommendationen avseende val av medel för ogräsbekämpning skett just yrkesmässigt. I fallet hade en förening åtagit sig att utföra ogräsbekämpning samt lämnat rekommendation om lämpligt medel. Då dillen senare förstördes av besprutningen var frågan vilket ansvar föreningen skulle bära för det inträffade. HD skriver att föreningen lämnar rådet yrkesmässigt och att valet av medel skett på föreningens rekommendation. Avtalet får därför ”anses innebära att föreningen åtagit sig att svara för att dillodlingen icke skulle skadas på angivet sätt genom besprutningen”, konstaterar HD. Föreningen har i fallet inte på något sätt

¹⁰⁸ Håstad s. 215.

uttryckligen lämnat garanti om att inga skador på dillen ska uppstå, men HD väljer att tolka in det i avtalet mellan parterna. Domstolen ansåg vidare inte att culpa kunde läggas föreningen till last, vilket gör möjligheten att genom den underförstådda garantin ålägga föreningen ansvar avgörande för dillodlarens möjlighet att kunna göra påföljder gällande.

Fallet har behandlats av Bertil Bengtsson som på slutet av 90-talet konstaterade att fallet rör en rätt speciell situation, bland annat för att uppdragstagaren i de flesta fall torde ses som vållande och därmed ändå ansvarig, men att domen ändå har kvar sitt prejudikatvärde.¹⁰⁹ Trots att fallet inte är helt färskt och som Bengtsson säger rör en rätt speciell situation, så torde det alltså fortfarande vara av betydelse och yrkesmässigheten torde fortfarande vara ett viktigt kriterium. Detta framgår också av det senare rättsfallet NJA 1985 s. 641, bensinfallet, i vilket yrkesmässighet återigen betonas. Skada uppstod i detta rättsfall på en bil efter att den tankats ur en bensinpump märkt ”premium”, då pumpen istället för bensin av lämplig oktanhalt innehöll ett främmande ämne, troligen dieselolja. HD ansåg att det inte rörde sig om någon klar och uttrycklig garanti, men betonade konsumentens ställning i förhållande till säljaren som bedriver yrkesmässig verksamhet. Konsumenten kan inte undersöka bensinen, utan måste förlita sig på säljarens information, i detta fall anslaget på pumpen. Bolaget har vidare större möjligheter att utreda i vilket led felet uppkommit och på så sätt få ersättning för den rena förmögenhetsskada de lider. Utifrån denna motivering bedömer HD att uppgiften på bensinpumparna ska ha samma verkan som en garanti från bolaget innebärande att det var oskadlig bensin som fanns i pumparna.

I båda fallen tycks yrkesmässigheten tala för att köparen ska kunna lita på säljarens information på grund av dennes kunskapsmässiga överläge. Även Karlgren betonar att vid bedömning av uppgifter som lämnats är det viktigt att göra skillnad på uppgifter som ”härföra sig till uppgiftslämnarens eget verksamhets- och erfarenhetsområde” i förhållande till sådana uppgifter som

¹⁰⁹ Bengtsson s. 182.

är mer allmänna eller till och med sådana uppgifter där motparten har bättre insikt. När uppgiftslämnaren har ett kunskapsmässigt överläge menar Karlgren att det oftast finns anledning att ålägga denne kontraktsansvar, exempelvis när denne uttalat sig om en såld varas egenskaper eller dess lämpliga användningsområde.¹¹⁰ Liknande synpunkt framför Lehrberg som betonar att en köpare normalt bör kunna förutsätta att säljarens uttalanden är korrekta då säljaren vanligen ”har särskild erfarenhetsgrundad kunskap om eller särskilda kunskapsmässiga förutsättningar (...) att köparen kan förvänta sig att säljaren skaffat sig besked om hur det förhåller sig.”¹¹¹

4.3 Skydd för den med underlägsen ställning

Närliggande kriteriet om yrkesmässighet är skydd mot den med underlägsen ställning, något som tycks ha beaktats. Den med underlägsen ställning är den svagare parten i avtalet, som har sämre möjligheter att ställa krav eller påverka avtalets utformning. Exempelvis har den som är konsument vanligen underlägsen ställning i förhållande till den som är näringsidkare. Konsumentskydd ska också enligt principer för avtalstolkning beaktas vid oklara avtal.¹¹²

I nyss nämnda bensinfallet, NJA 1985 s. 641, betonas starkt konsumentens begränsade möjligheter att undersöka varan samt att hitta det led där felet egentligen uppkommit. Skyddet mot konsumenten var därmed betydelsefullt i fallet. Skyddsperspektivet och hyresgästens underlägsna ställning torde också ha varit av vikt i NJA 2002 s. 477, även om skyddsperspektivet inte specifikt nämns i domstolens motivering. I fallet var uppgiften om bostadens yta felaktig. I bostadshyresavtalet hade ytan uppgetts vara 85 kvm, men bostaden visade sig i själva verket vid mätning vara 77 kvm. Frågan i målet var om uppgiften beträffande lägenhetens yta var att se som en utfästelse. HD menade att lägenhetens storlek är så pass avgörande vid

¹¹⁰ Karlgren 1970 s. 130 f.

¹¹¹ Lehrberg s. 558 f.

¹¹² Adlercreutz & Gorton s. 110.

hyressättningen ”att den i normalfallet bör anses vara en utfästelse av sådant slag att den som lämnat uppgiften - vanligen naturligtvis hyresvärden - skall ansvara strikt för dess riktighet.” Hyresgästen ansågs dock i detta fall inte ha lidit någon skada av den felaktiga utfästelsen och fick därför ingen ersättning. I ett liknande hovrättsfall från 2009 fick dock hyresvärden betala ersättning till hyresgästen.¹¹³ Hyresgästens ställning kan enligt min mening ha spelat roll vid bedömningen av uppgiften om yta som en garanti, med tanke på hyresgästens sämre möjlighet att själv vidta en korrekt mätning av objektet samt hyresgästens dåliga förhandlingsposition vid ingående av avtalet. Att uppgiften är så pass precis kan också ha vägts in förstås, jämför enuntiation och ”anses”-utfästelse i kapitel 3 ovan där det betonas att en uppgift för att leda till garantiansvar ska vara konkret och precis.¹¹⁴

4.4 Säljaren var medveten om vad köparen ville ha

4.4.1 Avvikelse från köparens uttalade krav

Stöd för att en avvikelse från köparens uttalade krav leder till att en garanti anses lämnad finns i förarbetena till köplagen, där det framgår att en utfästelse kan föreligga även om den inte lämnats uttryckligen, exempelvis ”om köparen uttryckligen har meddelat säljaren att han köper varan under förutsättning att varan har en viss närmare angiven egenskap och säljaren ingår köpeavtalet med denna vetskap”.¹¹⁵ Även i principer för avtalstolkning nämns att det är av betydelse om ena parten fäster vikt vid en viss omständighet på ett för den andra parten ”uppfattbart sätt”.¹¹⁶

Att köparen gjort sina önskemål tydliga har även visat sig vara av vikt i ett flertal fall, inte minst i det under 4.2 nämnda dillodlingsfallet, där köparen sa att ogräsmedlet skulle användas just till hans dillplantage. Därmed visste

¹¹³ RH 2009:70.

¹¹⁴ Se t.ex. Grauers s. 148.

¹¹⁵ Prop. 1988/89:76 s. 140.

¹¹⁶ Adlercreutz & Gorton s. 63.

föreningen att köparen ville ha ett medel som dödade ogräs men inte själva dillen, vilket HD tycks ha beaktat.

Inom produktansvar är också zinkoljefallet intressant, NJA 2001 s. 309. Detta rättsfall handlar om en köpare som köpt olja till tåglok som inte fick innehålla zink då oljan i så fall skulle orsaka skada på loket. Trots detta levererades olja innehållande zink och skada uppstod. HD säger i domen att det måste ha stått klart för säljaren att köparen ville ha zinkfri olja och att detta var vad säljaren åtog sig att leverera. Köparen var tydlig med att oljan absolut inte fick innehålla zink, och att säljaren måste ha vetat detta gjorde att denne ansågs ha åtagit sig att leverera en olja utan zink. Som en följd av det fick säljaren ansvara för skadan. Då säljaren inte ansågs ha varit culpös, blev det kontraktsmässiga förhållanden mellan parterna avgörande för målets utgång genom möjligheten att istället tolka in en underförstådd garanti.

Ramberg har tolkat HD:s motivering i fallet som att ansvar inte uppstår för skador som produkten orsakar om ”det inte föreligger några särskilda moment utöver att säljaren skall tillhandahålla en vara som beställts enligt köparens specifikation”.¹¹⁷ Han menar då att det måste finnas någon form av särskild utfästelse utöver detta, vilket åtagandet att leverera zinkfri olja i så fall skulle utgöra. I min mening motsvarar dock detta mer eller mindre att ”tillhandahålla en vara som beställts enligt köparens specifikation”. Kanske är Rambergs särskilda moment att köparen ska ha tydligt betonat vikten av produktens egenskaper på ett sätt som gör att det måste ha stått klart för säljaren vad denne vill ha, och att säljaren då genom att åta sig uppdraget också får anses ha garanterat att produkten ska uppfylla de krav som köparen framfört. Det torde dock uppstå svåra gränsdragningsfall huruvida beställningen av produkten innehållt detta särskilda moment eller bara en allmän beskrivning av vad köparen vill beställa.

¹¹⁷ Ramberg s. 408.

4.4.2 Avvikelse från vad säljaren måste ha förstått att köparen ville ha

Förutom fall där köparen tydligt specificerat sina krav, finns fall där säljaren trots avsaknad av uttryckliga krav från köparen ändå måste ha förstått vad köparen ville ha. Ett exempel är NJA 2007 s. 86, där det visserligen inte talas om garantier, men där säljaren brustit i sin skyldighet att ”iaktta viss lojalitet”¹¹⁸ i förhållande till motparten, varför köpet fick hävas. I fallet, som rörde köp av fastighet, hade säljaren avstått från att upplysa köparen om en närliggande motorcrossbana som orsakade buller. Då säljaren själv lagt ner arbete för att begränsa bullret måste denne ha förstått att detta kunde vara av avgörande betydelse för köparen. HD ansåg därför att säljaren ”utnyttjat dennes okunskap”. Säljaren måste helt enkelt ha förstått att detta var av stor vikt för köparen och med stor sannolikhet avvek från vad denne ville ha.

Ett annat fall som ännu tydligare speglar detta moment är NJA 1980 s. 398, som rörde ett fastighetsköp där köparen enligt en klausul i avtalet själv skulle hålla sig underättad om gällande planbestämmelser i området där fastigheten var belägen. Fastigheten låg i ett grönområde enligt stadsplanen, vilket innebär en risk för inlösenförfarande från kommunens sida. Köparen hade frågat säljaren om eventuella väg- eller byggplaner, och hade då försäkrats om att det fria och lugna läget inte skulle påverkas, vilket köparen hade uppfattat som en garanti för att denne utan problem skulle kunna bebygga och bosätta sig på fastigheten. Då köparen fäste stor vikt vid dessa frågor, vilket säljaren enligt HD måste ha insett, fick köpet hävas. Avtalets friskrivningsklausul sattes därmed ur spel på grund av de muntliga uppgifter som lämnats av säljaren. Detta ligger också i linje med vad Victorin & Hager har uttalat om vikten av att säljaren ger köparen nödvändiga upplysningar. Även om köparen ”försummar att få fram uppgifter om myndighetsbeslut beträffande fastighetens användning, bör han kunna lita på att säljaren ger honom relevanta upplysningar”.¹¹⁹

¹¹⁸ Björkdahl s. 1.

¹¹⁹ Victorin & Hager s. 128.

I fallet nämns inte begreppet underförstådd garanti, men fallet handlar ändå om konsekvenserna av att köparen uppfattat säljarens uppgifter som en garanti som gick utöver det skriftliga avtalet. Här går det troligtvis att tala om en *enuntiation*, som var både konkret och av vikt för köpet, och därför fick verkan som en garanti. Säljaren hade vidare förstått att köparen ville bebygga tomten, men sålde den trots att detta troligen inte skulle bli möjligt. Sammantaget torde detta vara anledningen till att säljarens svar i det här fallet behandlades som en garanti. I sammanhanget är också 19 § KöpL värd att nämna, där det stadgas att även om en vara sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll, är varan felaktig om ”säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som han måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet”. Även om köplagen inte är direkt tillämplig på fallet, verkar tankegången ha varit liknande då förbehållet inte blev giltigt på grund av säljaren inte korrekt upplyste köparen om att fastigheten troligen inte skulle få bebyggas, något som absolut kan antas ha inverkan på köpet. Det faktum att uppgiften av köparen uppfattats som en garanti och enligt HD också ska behandlas som en sådan gör att domstolen inte tar ställning till huruvida säljaren agerat culpöst. Skulle culpa inte anses föreligga från säljaren sida, blir uppgiftens status som garanti en förutsättning för säljarens ansvar. Om försumlighet istället skulle ha ansetts ligga säljarens till last hade *culpa in contrahendo* kunnat aktualiseras, dvs. oaktsamhet vid ingående av avtal genom att oriktiga uppgifter försumligt lämnats till en köpare vid ingående av avtal.¹²⁰ Apropos att säljaren måste vetat vad köparen ville ha, se även rättsfallet NJA 1961 s. 330 nedan angående försäljning av caférörelse.

Vad gäller köparens undersökningsplikt utgjorde den i rättsfallet inte något hinder mot att göra uppgiften gällande. Då en garanti gör att undersökningsplikten lindras alternativt bortfaller¹²¹ blev detta troligen

¹²⁰ Hellner, Hager & Persson s. 203.

¹²¹ Se 2.7 ovan.

effekten av att säljarens uppgift ansågs utgöra en garanti. I fallet NJA 1985 s. 871 påverkades dock inte undersökningsplikten av säljarens uttalande att husets elinstallation var ny, ett uttalande som till skillnad från det nyss nämnda inte ansågs innefatta någon garanti för att installationen uppfyllde gällande normer. HD menade att köparen inte fullgjort sin undersökningsplikt då felet bort upptäckas vid en omsorgsfull undersökning av fastigheten och köparens skulle därför inte kompenseras för elinstallationens brister. Konsekvensen av att lämnad uppgift inte ansågs utgöra en garanti medförde därmed att undersökningspliktens omfattning inte påverkades, trots att en uppgift lämnats som, i vart fall i min mening, antyder att behov av noggrannare undersökning inte finns. Detta visar vilken betydelse garantibedömningen har för köparens undersökningsplikt, anses en uppgift vara en garanti minskar eller bortfaller undersökningsplikten medan denna inte tycks påverkas alls om uppgiften inte anses vara en garanti. För två situationer som förefaller vara relativt likartade, ställs här helt olika krav på köparen vilket i sin tur leder till helt olika utfall. Huruvida uppgiften bedöms som en garanti kan därmed bli avgörande för om köparen ska blir fullt kompenserad för sin förlust eller om inga påföljder alls ska kunna göras gällande.

4.5 Uppgift av stor betydelse för avtalet

4.5.1 Allmänt

Förutom att säljaren är medveten om vad köparen vill ha beaktar domstolen också mer allmänt om det förekommit en uppgift av stor betydelse för avtalet. Exempelvis har säljaren kanske lämnat en felaktig uppgift som inte var avgörande för köparens val att ingå avtal, men som ändå var betydelsefull för avtalets villkor i övrigt. Denna uppgift kan då få verkan som en garanti, vilket var fallet med den felaktiga uppgiften om bostadens storlek i 4.3 ovan, där det verkade vara avgörande från HD:s sida att uppgiften om ytan hade så pass stor betydelse för avtalets utformande och hyressättningen, att den därmed skulle behandlas som en utfästelse.¹²² Så

¹²² NJA 2002 s. 477.

var även fallet i NJA 1983 s. 858 som rörde köp av fastighet och vid köpeförhandlingarna felaktigt angiven uppgift om fastighetens yta. HD menade att uppgiften om ytan var en utfästelse med motiveringen ”en sådan uppgift är typiskt sett av betydelse när det gäller att bestämma värdet på en fastighet”.¹²³ I fallet NJA 1978 s. 307, som kommer behandlas närmre under 4.5.2, ansågs däremot överlämnade ritningar inte i sig utgöra en garanti för att huset var konstruerat i enlighet med ritningarna. I fallet avvek ledningarnas dragning från vad som framgick av ritningen och orsakade därför vattenskador. Hur ledningar dras är dock troligtvis inte något som generellt direkt påverkar priset på avtalsobjektet på samma sätt som en fastighets yta. Slutsatsen utifrån fallen torde därför kunna vara att felaktiga uppgifter i avtal behandlas som en garanti, om den felaktiga uppgiften kan väntas ha direkt påverkan på det avtalade priset.

4.5.2 När grundläggande förutsättningar för avtalet brister

I många fall har inte uppgiften av vikt angetts i avtalet eller alls berörts i samband med avtalets ingående. Stöd för att även dessa uppgifter ska kunna jämföras med en garanti finns i Köplagsutredningen, SOU 1976:66, där utredningen skriver att det ”särskilt vid egenskaper som kan betraktas som så fundamentala att en diskussion om dem inte kommer i fråga vid avtalsslutet, kan avsaknaden av dem böra medföra att säljaren blir skadeståndsskyldig”.¹²⁴ Det är möjligt att det som måste ha förutsatts av båda parter utgör en *gemensam partsavsikt* som visserligen inte blir uttrycklig men som ändå, enligt principer för avtalstolkning, kan tolkas in i avtalet.¹²⁵ Detta ger utrymme för ansvar då grundläggande förutsättningar för avtalet brister eller då avtalsobjektet inte alls ”kan användas för normalt bruk”.¹²⁶ Detta var fallet i NJA 1978 s. 307 som rörde köp direkt från byggherren av ett nybyggt hus, som sedan visade sig innehålla felaktigt dragna vattenledningar som i sin tur orsakade omfattande vattenskador. Att

¹²³ NJA 1983 s. 858.

¹²⁴ SOU 1976:66 s. 309.

¹²⁵ Adlercreutz & Gorton s. 58.

¹²⁶ Victorin & Hager s. 137.

ritningar överlämnats som inte överensstämde med hur ledningarna faktiskt hade dragits ansåg HD inte utgöra någon utfästelse. Däremot utgjorde felet ”en så fundamental avvikelse från den standard som B (köparen, min anmärkning) utan vidare ägt förutsätta att huset hade” att denne ändå skulle kompenseras.

Även NJA 1989 s. 117 rörde köp av fastighet, men med en äldre byggnad. I fallet fick fastigheten evakueras på grund av brister i marken som innebar att risk för skred förelåg och att fastigheten därför inte kunde användas för bostadsändamål. Vid köpeförhandlingarna var detta något som både köpare och säljare, utan att frågan diskuterats, måste antas ha förutsatt, varför fastigheten enligt HD saknar egenskap som får anses utfäst även utan uttrycklig utfästelse. I detta fall ser vi med andra ord en underförstådd garanti, där det aldrig uttryckligen garanterades att fastigheten skulle kunna användas för bostadsändamål, men där bägge parterna förutsatte detta vid avtalets ingående - en grundläggande och gemensam förutsättning för avtalet. Minoriteten i HD var av annan åsikt och accepterade resonemanget beträffande köp av nybyggt hus som i NJA 1978 s. 307 men ansåg att det i det förevarande fallet var en fiktion att jämställa bristen med en utfästelse. Resonemanget har kritiserats av Hellner som menar att det är lika mycket eller lite fiktion i båda fallen eftersom det inte i något av dem föreligger några uppgifter från säljaren,¹²⁷ vilket är en korrekt iakttagelse. Oavsett vilken utgång som föredras rör det sig i båda fallen om en fingerad utfästelse och fallen borde därför inte behandlas olika för att det ena är mer av en fiktion än det andra. Att kunna ställa krav på ett nybyggt hus på ett helt annat sätt än på en äldre byggnad är visserligen fullt rimligt, men att fastigheten inte alls kan användas till bostadsändamål måste rimligtvis falla utanför vad köparen får stå risken för bara för att huset inte är nyuppfört, vilket majoriteten också verkar anse.

Ett annat fall där avtalsobjektet avvek från vad båda parterna förutsatt är NJA 1961 s. 330, där en caféörelse överläts. Köparen avsåg att ha caféet

¹²⁷ Hellner s. 99.

öppet längre än vanlig affärstid, precis som säljaren haft. Köparen fick dock inte tillstånd till detta. Säljaren hade vid förhandlingarna muntligen lämnat uppgifter om att tillståndet var unikt för caféet, samt hade själv utan problem haft caféet öppet utöver vanlig affärstid. Både säljare och köpare hade således utgått från att tillstånd skulle meddelas. Köpet fick därför hävas. Håstad har kommenterat fallet och menar att hovrätten och HD genom detta ville visa att säljaren bär strikt ansvar för att relevanta tillstånd finns för dennes pågående verksamhet, förutsatt att köparen inte bort upptäcka något annat före köpet.¹²⁸ Man kan därför tolka detta som att en underförstådd garanti föreligger för att tillstånd finns för den verksamhet som bedrivs, vilket är en grundläggande förutsättning för avtalet.

4.6 Undantag från den underförstådda garantins kriterier

4.6.1 Allmänt

Ovan har jag försökt visa på situationer där en underförstådd garanti intolkas. Domstolen tycks lägga vikt vid om avtalsparten har agerat inom sitt yrkesområde eller om den andra parten behövde skyddas på grund av sin svagare ställning i avtalsförhållandet. Vidare betonas att säljaren upplysts om alternativt måste ha insett vad köparen ville ha eller att uppgiften annars var av stor betydelse för avtalet. Trots att dessa rekvisit som tycks vara återkommande i domstolens resonemang talar för en sådan användning, finns det åtminstone två områden där domstolarna tydligt tagit avstånd från att använda sig av konstruktionen med underförstådda garantier. Det rör dels personskador orsakade av skadligt livsmedel samt köp av levande djur. Ett annat undantag är tidsgarantier, där HD visserligen inte principiellt tagit avstånd från underförstådda garantier, men ändå tycks vara mindre benägna att tolka in sådana. De relevanta fallen kommer nu att presenteras närmare.

¹²⁸ Håstad s. 138 f.

4.6.2 Livsmedel

I rättsfallet NJA 1989 s. 389 som handlar om produktansvar för livsmedel, närmare bestämt salmonellasmittad skolmat, tog HD avstånd från att använda sig av underförstådda garantier. HD överväger i fallet möjligheten att utvidga ansvaret för personskador på grund av livsmedel genom att se ofarlighet att förtära livsmedel som en garanti. HD menar att man visserligen ska kunna förvänta sig att livsmedel man köper eller serveras inte ska orsaka skada, men anser ändå att en sådan garanti ”närmast framstår som en fiktion” och att det inte är naturligt att tolka in en garanti i ett sådant sammanhang. Självt hade jag inte varit lika främmande inför en sådan konstruktion, om inte annat hade det varit intressant att se en mer utförlig motivering från HD:s sida till uteslutandet av en sådan lösning. Skydd ansågs dock finnas på annat håll, nämligen genom åläggande av rent strikt ansvar.

4.6.3 Köp av levande djur

Även i NJA 1989 s.156 har HD visat sig skeptiska till garantikonstruktionen, i detta fall beträffande skador/fel på levande djur. Fallet rörde en hundvalp som hade en allvarlig och medfödd skada, som gjorde att hunden var tvungen att avlivas. HD diskuterade möjligheten att se avvikelserna som avsaknad av kärnegenskap, men ställde sig slutligen tveksamma till en sådan konstruktion när det gäller just levande djur.

Hellner har här påpekat att resultatet blir godtyckligt eftersom man bär ett ansvar för avsaknad av kärnegenskap, men vad som utgör en kärnegenskap är oklart. För den som saknar kunskap om hundar och djurköp är det ”svårt att tänka sig något som bättre motsvarar bristande kärnegenskaper än att en hund har ett medfött anlag som medför att den måste avlivas”¹²⁹. Det tycks med andra ord vara svårt att förutse när en avvikelse av domstolarna ses som fundamental och därmed som en garanterad egenskap, och när domstolen istället tycker att en sådan konstruktion inte passar. Möjligen kan

¹²⁹ Hellner s. 100.

ett etiskt perspektiv tala mot garantier vad gäller djur, då de trots allt är levande varelser. Men att garantera egenskaper vad gäller djur har visat sig möjligt i ett annat fall, nämligen NJA 1976 s. 678. I fallet hade en ridhäst köpts och i samband med detta överlämnades ett veterinärbesiktningssintyg från säljaren till köparen. Det visade sig sedan att hästens hovar var sjuka, medan det stod i intyget att de var friska, vilket utgjorde en garanti. Rättsfallen kan eventuellt sammantaget tolkas så att uttryckliga garantier på området accepteras, men utrymme för att tolka in underförstådda sådana finns inte. Kanske anses det oetiskt att tolka in egenskaper vad gäller levande varelser, det skulle då vara ett steg i riktning mot att kunna tolka in garantier vad gäller människor. Detta skulle kunna ske i samband med anställningar där det kanske garanteras att människan är frisk, kommer till arbetet och presterar osv., någon de flesta troligen finner fränstötande att kunna garantera.

Ur ett etiskt perspektiv kan det också ha vägts in att hästen skulle användas för ett tydligt ändamål - som ridhäst, medan hunden är ett husdjur närmre människan, vilket gör att det etiska perspektivet väger tyngre avseende hunden.

4.6.4 Tidsgarantier

Av arbetet torde ha framgått att säljaren bär ett stort ansvar när han blivit upplyst om eller annars bort inse köparens krav eller önskemål. Rättsfallet NJA 1994 A 2, som rörde huruvida en tidsgaranti lämnats av anlita budfirma, tycks här utgöra ett undantag. Paketet skulle avlämnas senast vid en viss tidpunkt vilket var en förutsättning för att ge uppdraget till budfirman. Budfirman hade sagt att det var möjligt att leverera paketet i tid och åtog sig tjänsten. Då paketet sedermera avlämnades för sent uppstod tvist om huruvida budfirmans uppgift och åtagande att utföra uppdraget utgjorde en garanti, vilket uppdragsgivaren ansåg men budfirman bestred. Hovrätten uttalade: ”Att tidsfaktorn var av helt avgörande betydelse för E & B:s (uppdragsgivaren, min anmärkning) vilja att sluta avtal om transporten måste emellertid ha stått klart”. Att budfirman upplysts om förutsättningarna

för uppdraget och åtagit sig att utföra det skulle därför enligt hovrätten bedömas som en garanti, vilket också ligger i linje med resonemangen i rättsfallen ovan. HD var dock av en annan åsikt, och menade att då konsekvenserna av att leveransen inte fullgjordes i tid inte hade diskuterats, kunde uttalandet heller inte utgöra en garanti. Budfirman blev därför inte ansvarig för de kostnader som uppstått för köparen.

HD menar här att konsekvenserna av att ett åtagandes eventuella icke-uppfyllande inte har diskuterats medför att det inte kan vara en garanti. I många fall har dock någon uttrycklig garanti inte lämnats, och naturligt nog har då inte heller konsekvenserna diskuterats, se exempelvis NJA 1968 s. 285 och NJA 2001 s. 309. Avsaknaden av förutbestämd konsekvens tycks därmed inte alltid utgöra ett hinder, vilket försvårar bedömningen av rättsläget. Jämför även med garantier som lämnas i marknadsföring, som är bindande i och med att de förekommit i marknadsföringen. I en reklam där säljaren anger att varan säljs med exempelvis fem års garanti, anges inte några närmare specifikationer om vad garantin innebär och i vilken utsträckning kunden kommer kompenseras om fel uppstår. Likväl är garantin dock bindande.

Millqvist har också kommenterat rättsfallet och menar att hovrättens domskäl sedda i förhållande till HD:s gör att det framstår som ”tämligen lotteriartat vilken utgången skall bli”¹³⁰. Han påpekar dock att utgången måste ses ur ett transporträttsligt perspektiv, där tröskeln är högre för att ett avtal ska anses ha ingåtts som avviker från transporträttens lagregler, än om det endast fallit under allmänna civilrättsliga regler. Det skulle även få stora ekonomiska konsekvenser om intolkandet av en garanti plötsligt skulle bli frekvent förekommande inom branschen, då det skulle kräva helt nya prisberäkningar samt höjda priser för att täcka upp kostnader vid eventuella förseningar. Detta skulle i sin tur påverka inte bara transportsektorn utan hela industrin. Vidare är det oklart i vilken utsträckning garantier som avser dröjsmål kan jämföras med garantier som avser fel, då ansvar för utfästelse

¹³⁰ Millqvist s. 112.

vid dröjsmål inte nämns i 27 § KöpL om dröjsmål, men ansvar för utfästelse vid fel nämns i 40 § KöpL.¹³¹ Millqvist menar att skillnaden är ologisk och att utrymmet för garantiansvar borde vara samma i båda fallen. Han anser dock att rättsfallet, oberoende av att situationen omfattas av transporträttslig lagstiftning, är en ”bekräftelse på att utrymmet för intolkning av garanti angående fullgörelsetiden är mycket begränsat.”¹³²

Den slutsats man kan dra utifrån detta rättsfall blir kanske främst att kriterierna för underförstådda garantier inte gäller på samma sätt i förhållande till en tidsgaranti som garantier avseende avtalsobjektets användbarhet och egenskaper, samt att konsekvenserna av garantin ska ses i förhållande till vad som är praxis i branschen, jämför NJA 1992 s. 403 under 3.1 ovan.

¹³¹ Millqvist s. 113 ff.

¹³² Millqvist s. 118.

5 Avslutning och slutsatser

5.1 Den underförstådda garantins kriterier

Om en garanti anses föreligga eller inte kan vara helt avgörande för möjligheten att bli kompenserad för en förlust. Av denna anledning har jag eftersökt gemensamma drag i praxis, i ett försök att se vad domstolen beaktar när en garanti anses föreligga trots att den inte har lämnats uttryckligen. Detta har resulterat i fyra kriterier som tycks vara återkommande i främst HD:s resonemang. Kriterierna har presenterats ovan i uppsatsens fjärde kapitel. Det handlar om *yrkesmässighet*, att en köpare ska kunna förlita sig på rekommendationer från den som har specialkompetens på området eller som i övrigt bedriver yrkesmässig verksamhet. I linje med detta tycker jag mig också se ett skyddsperspektiv i förhållande till konsument eller annan med *underlägsen ställning* som inte har samma position vid avtalsförhandling eller vid kontroll av avtalsobjektet. Ett annat starkt argument som verkar vara frekvent återkommande är att *säljaren har varit medveten om vad köparen ville ha* men ändå inte har presterat i enlighet med dessa särskilt betonade krav, eller som annars har ingått avtalet trots att denne måste ha insett att avtalsobjektet inte uppfyller köparens önskemål. Som något av en slasktratt blir slutligen punkten *uppgift av stor betydelse för avtalet*, som främst innefattar fall med avvikelser från någon så pass grundläggande egenskap att den inte nödvändigtvis har diskuterats av parterna men som ändå måste ha förutsatts av dem båda. Kan ett eller flera av dessa drag tydligt ses torde det tala för att en garanti kan intolkas.

5.2 Föreligger en underförstådd garanti? Moment som försvårar bedömningen

Att ovannämnda kriterier är uppfyllda tycks inte undantagslöst vara tillräckligt för att en underförstådd garanti ska anses föreligga. Det kan även påverka vilket åtagande garantin skulle innebära, uppfattas det vara rimligt?

Se t.ex. NJA 1992 s. 403, där konsekvenserna av garantiåtagandet beaktades och domstolen konstaterade att det inte tillhörde handelsbruk med ett garantiåtagande av det slag som var föremål för diskussion. Ett annat exempel är fallet med budfirman som inte levererade i tid, NJA 1994 A 2, där det torde ha haft betydelse att en garanti skulle ha varit avvikande från reglering på området. Skulle en garanti ha ansetts finnas, skulle rättsfallet ur ett prejudicerande perspektiv medföra stora ekonomiska konsekvenser genom nödvändiga förändringar i handelsbruk på området så som nya avtal och ny prissättning med riskkalkylering, något som i sin tur skulle påverka hela industrin, inte bara transportbranschen.

Domstolen har dessutom ansett att intolkandet av en garanti inte alls passar i vissa sammanhang. Vad avser livsmedel och köp av levande djur har domstolen tydligt tagit avstånd från intolkandet av en underförstådd garanti. Någon tydlig motivering till detta saknas dessvärre, det framgår bara att domstolen inte tycker att det passar den typen av fall samt att det snarare framstår som en fiktion. Det sistnämnda gör uppenbarligen att det uppstår svårigheter att förutse när en garanti anses föreligga och när en sådan av domstolen ses som just en fiktion, vilket försvårar bedömningen i det enskilda fallet för när en underförstådd garanti anses föreligga. Att dra några generella slutsatser mot bakgrund av domskälen om när underförstådda garantier inte ska kunna tolkas in är svårt med så pass intetsägande motiveringar. Möjligen kan man utifrån salmonellafallet, NJA 1989 s. 389, dra slutsatsen att i de fall där fel lätt kan medföra allvarliga personskador, är det mer passande att utvidga området för att ålägga ett strikt ansvar, än att se det som en underförstådd garanti. Den vägen väljer åtminstone domstolen att gå i det fallet. Vad gäller köp av levande djur nämndes ovan att det kan vara ett etiskt perspektiv som utgör hinder för underförstådda garantier, då det handlar om levande varelser och deras egenskaper. Juridiskt ses djur dock som objekt, vilket torde tala emot ett etiskt perspektiv som gör skillnad på ting och ting. Om ett etiskt perspektiv ändå påverkade bedömningen, skulle detta kunna förklara domstolens korta och intetsägande motivering, då de i domen kanske inte fann det lämpligt att göra denna åtskillnad.

Högsta domstolen har dock därefter, i NJA 2001 s. 65, i frågan om skadestånd på grund av orsakad skada på husdjur, uttalat att vid bedömning av ersättning på grund av skada på sällskapsdjur, ”kan detta i allmänhet inte betraktas som vilken sak som helst”. Kanske hade man därför kunnat förvänta sig en mer utförlig motivering från domstolens sida om fallet hade avgjorts idag, kanske hade domstolen gjort skillnad mellan levande djur och övriga objekt.

Det etiska perspektivet kan också tänkas ha varit av betydelse i salmonellafallet, NJA 1989 s. 389, och vad gäller livsmedel, fast då ur motsatt synvinkel. Att vi inte ska ta skada av livsmedel är så pass grundläggande att ett intolkande av en underförstådd garanti inte räcker, det är då inte säkert att individen alltid får det skydd den bör få ifall det någon gång inte alls skulle vara möjligt att tolka in någon garanti. Därför väljs istället strikt ansvar, vilket kanske också blir ett incitament för restaurang- och livsmedelsbranschen att förbättra sina rutiner och skärpa sina kontroller, då det annars utan tvekan kan stå dem dyrt.

Att det etiska perspektivet skulle ha påverkat bedömningen är dock endast en personlig tolkning från min sida – inget domstolen själv nämner. Ett tydligare ställningstagande från domstolens sida hade därför varit önskvärt, för att kunna se inom vilka områden man med chans till framgång kan argumentera för att en underförstådd garanti föreligger, och var en sådan inte anses passa. I doktrinen har också framförts kritik mot oförutsebarheten och att bedömningen ibland framstår som godtycklig. Det finns säkert fler områden än de som angivits i denna uppsats, där domstolen skulle tycka att konstruktionen med underförstådd garanti är en fiktion. För att kunna förutse dessa behövs tydligare motivering.

5.3 Ställs olika krav beroende på om garantin lämnats till konsument eller näringsidkare?

Det skydd som tycks finnas för den med underlägsen ställning talar för att olika bedömningar torde kunna aktualiseras beroende på om avtalet har ingåtts mellan två jämnstarka parter eller mellan näringsidkare och konsument. I bensinfallet NJA 1985 s. 641, där skydd för konsumenten betonas, fokuserar domstolen på konsumentens begränsade möjligheter att dels kontrollera avtalsobjektet, dels hitta det led där felet egentligen uppkommit. Högre krav torde alltså ställas på att näringsidkare kontrollerar att de får det de vill ha. Vid jämförelse med zinkoljefallet, NJA 2001 s. 309, där det var avtal mellan två näringsidkare, fokuserades istället på att köparen tydligt klargjort att oljan som köptes skulle vara zinkfri. I avsaknad av ett sådant klargörande från köparens sida, hade kanske köparen i egenskap av näringsidkare haft någon form av skyldighet att kontrollera avtalsobjektet. Även vad gäller bostadshyresavtalet med felaktigt angiven yta i NJA 2002 s. 477 är det möjligt att en näringsidkare vid lokalhyresavtal skulle ha ansetts ha en skyldighet att undersöka lokalen på ett sådant sätt att storleksavvikelsen inte hade kunnat göras gällande. Huruvida bedömningen skulle ha gjorts annorlunda eller inte går dock inte säkert att besvara, varför en tydlig gräns mellan garantiansvar i förhållande till näringsidkare och till konsument inte heller kan påvisas. Konsumentens och näringsidkarens olika möjligheter att agera torde ändå beaktas, vilket också ligger i linje med exempelvis produktansvarslagens och konsumentköplagens reglering vad gäller sakskador, där skydd ges för produktskador i förhållande till konsument, medan näringsidkare för att kunna bli kompenserade för produktskador själva måste ha avtalat det. Därmed ställs högre krav på aktivitet från näringsidkarens sida för att denne ska bli skyddad.

5.4 Varför används underförstådda garantier?

Med tanke på svårigheterna att förutse när en underförstådd garanti kan intolkas, blir det i sammanhanget relevant att diskutera varför man alls använder sig av underförstådda garantier. Varför inte bara nöja sig med de som lämnats uttryckligen, så slipper man osäkerheten med när en garanti har och inte har lämnats? Dufwa, som visserligen betonar kritiken mot konstruerade garantier, har förklarat att garantiansvaret kan användas för att uppfylla rättspolitiska mål: ”Genom att bruka det så att man tolkar fram en garanti från det ansvarssubjekt man finner vara en lämplig kostnadsbärare, kan ansvaret bli ett effektivt medel för att nå de mål skadestandsreglerna bör verka för”.¹³³ Syftet med underförstådda garantier torde därför vara att dels komplettera lagstiftningen, dels uppfylla dess mål i de fall tillämpning av lagen inte ger ett lyckat resultat, eller då lagstiftning på området inte finns. Genom att tolka in en garanti kan den skadelidande parten skyddas, i de fall det uppfattas som rättvisare att låta den andra parten stå för skadan. Är detta syftet med den underförstådda garantin, är det svårt att skapa någon förutsebarhet eftersom den korrigerande effekten då försvinner, dvs. möjligheten för domstolen att göra en bedömning utifrån vad de finner rättvisast i det enskilda fallet och justera utgången till vad de finner rättvisast.

Detta ligger kanske också i linje med lagstiftarens intresse, då konstruktionen med intolkande av underförstådda garantier och problemen konstruktionen medför vad gäller oförutsebarhet inte längre är nytt men någon lagstiftning ändå inte har kommit för att skapa större rättssäkerhet. Att lagstifta beträffande underförstådda garantier skulle, även om förutsebarheten skulle öka, inte heller nödvändigtvis leda till ett bättre resultat. Tvärtom är nog stor flexibilitet och en bedömning i varje enskilt fall viktigt för att uppnå rimliga resultat. En avvägning får göras mellan förutsebarhet, vilket är önskvärt, och rättvisa bedömningar i det enskilda

¹³³ Dufwa s. 92.

fallet, vilket också tydligen är önskvärt. Som Peczenik uttrycker det:
”Förutsebarhetsprincipen måste beaktas, den kan emellertid inte bli den enda faktorn som bestämmer domstolarnas och förvaltningsmyndigheternas rättssäkra praxis.”¹³⁴ Han menar att en sammanvägning måste ske mellan förutsebarhet och övriga värdeprinciper, samt att rättssäkerhet uppnås först med beslut som både är rimligt förutsebara och kompatibla med andra etiska värden.¹³⁵ En avvägning av detta slag skulle därför vara nödvändig vid ett ställningstagande till huruvida lagstiftning bör ske och hur en sådan i så fall ska formuleras.

Förutom förutsebarhet kan lagstiftning också ha en preventiv effekt. Finns lagstiftning där det tydligt framgår att man kan bli ansvarig under vissa förutsättningar även när uttrycklig garanti inte har lämnats, kan detta medföra att de som inte vill lämna garanti gör detta tydligare för motparten, och exempelvis avstår från att lämna uppgifter som är på gränsen till ett garantiåtagande. Problemet med dessa gränsfall till garantier hade därför kanske minskat om lagstiftning fanns, under förutsättning att människor anpassar sitt agerande efter lagen vilket är en fråga som inte kan diskuteras i detta sammanhang.

En mellanväg för att tillgodose behovet av förutsebarhet å ena sidan och rättvisa bedömningar i det enskilda fallet å andra sidan, hade varit lagstiftning i form av en generalklausul. Riktlinjer för bedömningen kan då ställas upp, men utrymme kan ändå lämnas för domstolarna att göra en bedömning i varje enskild situation. Då ingen samlad lagstiftning finns vad gäller garantier hade ett införande av en generalklausul dock inte skett med lätthet, och var en sådan klausul skulle placeras hade därmed blivit en ytterligare fråga att fundera på.

¹³⁴ Peczenik s. 92.

¹³⁵ Peczenik s. 91 f.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1970:20 *Med förslag till jordabalk*

Proposition 1972:5 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.*

Proposition 1988/89:76 *Om ny köplag*

Proposition 1989/90:89 *Ny konsumentköplag*

Proposition 1990/91:197 *Om produktskadslag*

Proposition 2007/08:115 *Ny marknadsföringslag*

Statens offentliga utredningar 1976:66 *Köplag. Slutbetänkande av köplagsutredningen*

Statens offentliga utredningar 1995:11 *Nya konsumentregler*

EG/EU

Direktiv 85/374/EEG- Rådets direktiv 85/374/EEG av den 25 juli 1985 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister.

Direktiv 1999/44/EG- Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier.

Litteratur

Adlercreutz Axel & Gorton Lars *Avtalsrätt II* Juristförlaget i Lund, 2010

André Mathias *Marknadsföringsansvar Om förutsättningarna för marknadsrättsligt och civilrättsligt ansvar för marknadsföringen* P A Norstedt & Söners förlag, 1984

Bengtsson Bertil *Dillordlarfallet NJA 1968 s 285 Ur Rättsfall att minnas. Till Jan Hellner den 28 oktober 1997* Norstedts Juridik AB, 1998

Bernitz Ulf *Standardavtalsrätt* Norstedts Juridik, 2008

Dufwa Bill W *Produktansvar* LiberFörlag och FSAB, 1983

Grauers Folke *Fastighetsköp* Juristförlaget i Lund, 2010

Hellner Jan & Hager Richard & H. Persson Annina *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt* Norstedts Juridik AB, 2011

Hellner Jan & Radetzki Marcus *Skadeståndsrätt* Norstedts Juridik AB, 2010

Herre Johnny *Konsumentköplagen. En kommentar* Norstedts Juridik AB, 2009

Håstad Torgny *Köprätt och annan kontraktsrätt* Iustus förlag AB, 2009

Karlgren Hjalmar *Felansvaret vid fastighetsköp enligt jordabalken* Studentlitteratur, 1976

Peczenik Aleksander *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation* Fritzes Förlag AB, 1995

Ramberg Jan & Ramberg Christina *Allmän avtalsrätt* Norstedts Juridik AB, 2010

Rodhe Knut *Lärobok i obligationsrätt* Norstedts Förlag AB, 1986

Victorin Anders & Hager Richard *Allmän fastighetsrätt* Iustus Förlag AB, 2011

Artiklar

Agell Anders *Felbegreppet, funktionsgarantier och försäkring* SvJT 1991 s. 404

Björkdahl Erika P *Säljarens upplysningsplikt vid fastighetsköp – en regel om lojalitet före avtalsslut* JT 2009-2010 s. 5

Eklund Per *Den nya konsumentköplagen* JT 1990-1991 s. 737

Eriksson Anders *Några tankar om produktansvaret i franchiseförhållanden* SvJT 1994 s. 225

Grobgeld Lennart & Hertzman Olov *Fel, hållbarhet och garanti* SvJT 1981 s. 241

Hellner Jan *Skadestånd för avsaknad av kärnegenskap* JT 1989-1990 s. 98

Karlgren Hjalmar *Utfästelse och "enuntiation"* SvJT 1970 s. 126

Lehrberg Bert *Förutsättningssynpunkter på köprättens felbegrepp* SvJT 1990 s. 543

Millqvist Göran *Tidsgarantier och andra fullgörelsegarantier i köp- och uppdragsavtal* JT 1995-1996 s. 109

Ramberg Jan *Mysteriet med den tysta utfästelsen* JT 2001-2002 s. 405

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1961 s. 330

NJA 1968 s. 285

NJA 1976 s. 678

NJA 1978 s. 307

NJA 1983 s. 858

NJA 1985 s. 641

NJA 1985 s. 871

NJA 1987 s. 835

NJA 1989 s. 156

NJA 1989 s. 389

NJA 1991 s. 481

NJA 1992 s. 403

NJA 1994 A 2

NJA 2001 s. 65

NJA 2001 s. 309

NJA 2002 s. 477

NJA 2007 s. 86

Rättsfall från hovrätterna

RH 2009:70

Rättsfall från Marknadsdomstolen

MD 1975:17

MD 1992:13